

आमरव्याणी

हर्मः, कामदत्त, दर्पकव,
धर्मः, क्रोध, स्वामो, दमः
अर्थां देतानि सर्वाणि
प्रवर्तन्ते....

॥ १ ॥

[शान्तं, काम, सर्वं, धर्मं, क्रोध, शम व दम ही सर्वे पैसात असतात, म्हणजे ज्याच्या जवळ पैसा असतो अशा व्यक्तीत असतात]

पीडाकर ममिषाणाम्
यत्स्यात् कर्त्तव्यमेव तत्

॥ २ ॥

[शत्रूला ज्याचा त्रास होतो ते सर्वे करण्ये योग्य असते]

अयुष्यमानं, मन्त्रधनम्,
प्राञ्जलि, शरणागतम्,
मलायतं, प्रमत्तं वा,
न त्वं हन्तुं मर्हसि

॥ ३ ॥

[युद्ध करण्यास सिद्ध नसलेल्याचा, लपून बसणाऱ्याचा, हात जोडणाऱ्याचा, करण मागणाऱ्याचा पळून जाणाऱ्याचा, अंगलेल्याचा तू वध करता कामा नये]

न रणे धक्कयते जेतुम्
विना युद्धेन वाञ्छलात्

॥ ४ ॥

[युद्ध करून विजय मिळवायला हवा, चाण्डीर होऊन नाही]

कावला आणि धुवड

[५३]

काळोख पडल्याच्या सुमारास अरिमर्दन
अन्यायामह कावलांची शिकार
करण्यासाठी नकासल पडत म्हणाला-
"कावलांचा राजा आणि मंत्री दोघांचे
स्वप भांडण आहे आहे. ते डकडून निघून
जायच्या विचारात आहेत म्हणून आपण
त्यांच्यावर हल्ला बडविता तर ते फारसा
विरोध करू शकणार नाहीत "

म्हणत धुवडांची वाड बडाच्या झाडा-
वर येऊन पडली. परंतु त्या वेळी
आडावर एकदेशील बावळा लव्हता. आडा-
खाली धायाळ होऊन कणूत पडलेला
स्थिरजीवी फक्त दिसला. त्याला डार
कशयला धुवडे धायाळी लव्हता तो म्हणाला-
"मला वाळू नका आपल्या राजाकडे
घेऊन जा. त्याला कित्येक गोष्टी सांगणार
आहे."

धुवडांनी ते अरिमर्दनाला जाऊन सांगि-
तले. त्याने स्वतःच स्थिरजीवीला जवळ
जाऊन विचारले-"काय हो, तुम्हो कान-
लांच्या जातीतील वडीलधारे आणि
तुमच्यावर हा प्रसंग कसा आला?"

स्थिरजीवी म्हणाला-"राजा, एक काळ
त्या दुष्ट भेषवर्णाने, तू त्याच्या बऱ्याच
अन्यायांना डार केलस म्हणून रागाने
तुमच्या गुहेवर हल्ला करण्याचा विचार
केला होता. बलवंड धायाळी नेर वादविण्यात
जयं नाही, तू त्याच्याशी सधी करत व, लक्ष
सो सुचविते. तो त्यामुळे चिडला व मला
राजद्रोही म्हणून पारहाण करून या अवस्थेत
सोडून निघून गेला. जाताना म्हणाला-
'तुम्ही मित्रमंडळी चुकत आहोत त्याच्याच-
कडे जा.' असे सांगून हुरणाच्या डोंगराकडे
आपल्या सर्व अनुयायांसह निघून गेला

ते ऐकून अरिमर्दन म्हणाला-“मूर्ख वाहे ठो! त्याने तुझी अशी पुर्वेशा केली त्याबद्दल मी त्याची व त्याच्या कावळ्यांची चांगली खोड मोडतो.”

“राजा, पापुढे त्याच्याविरुद्धी स्वामि-भक्ती माझ्या मदात उरली नाही, ती तुला मिळेल. मी स्वतः तुला कावळ्यांच्या वस्तीत घेऊन आजून कावळ्यांचा संहार करायला तुला मदत करतो.” विषाजीवी म्हणाला.

अरिमर्दाने बापले भन्नी रक्ताक्ष, कूराक्ष, वीराक्ष, वज्रभास, प्राकारकर्ण यांचा सल्ला घेतला की तशी त्याची मदत घ्यायची किंवा नाही.

रक्ताक्ष म्हणाला-“त्या गाव्याला ठार करून फेकून द्या, कोठेतरी” जखमी होऊन मरायला टेकलाच आहे. सहज ठार करता येईल. कांगला बरा साला तर पळून जाईल व आपल्यासमोर श्याचा एक प्रश्न उभा राहील. मुलाला ठार करणाऱ्या सापाची ब्राह्मण स्वार्थवश समेटाच्या गोष्टी करायला गेला. त्या ब्राह्मणाला नकार देणाऱ्या सापाप्रमाणेच तुम्हो याचा सल्ला अगर सहाय्य नाकारले पाहिजे.”

“ऐकू दे बरी, ती गोष्ट.” अरिमर्दन म्हणाला. तेव्हा रक्ताक्ष “ब्राह्मण आणि सांपा”ची गोष्ट सांगू लागला:

“हरिदत्त नावाचा एक ब्राह्मण होता. त्याच्या मालकीचे थोडेसे शेत होते. त्यात पीक वगैरे बेतालेच होई. बायको व एक मुलगा यांच्या उदरनिर्वाहाला पुरेले एवढे देखील मिघत नसे. एकदा तो ब्राह्मण आपल्या शेताची राखण करायला गेला असता एका शाडवाला विभोलीसाठी थोडा वाडवा झाला. सोप मोडताच शेतातल्या वाळूतून एक साप बाहेर येत असलेला त्याला दिसला.

“अस्सं, हू माझ्या शेताची राखण करणारा नामसाप आहे वाटवं? मी त्याची पूजा आराधना केली नाही म्हणून आपल्याला

सताव विचार करून हरिदत्त धावत घरी गेला आणि एका पणतीत दूध आणून त्याने सापाच्या विळावळ ठेवले आणि हात जोडून म्हणाला-“नागराजा मी दारिद्र्य भोगतो आहे. माझ्यावर कृपा कर.”

साप ते दूध पिऊन तृप्त झाला. दुसऱ्या-दिवशी हरिदत्त तेश्चे आजून पाहूतो ठर पणतीत एक सोन्याचे नाणे होते. बापण दूध पाजल्याबद्दल नागराजाने आपल्यावर ही कृपा केली, असे त्याला वाटले.

त्यानंतर तो दररोज एक पणतीभर दूध आणून ठेवी आणि साप ते पिऊन त्यात एक सोन्याचे नाणे आणून ठेवी.

एकदा त्या ब्राह्मणाला परगावी काम-निमित्त जावे लागले तेव्हा त्याने दररोज दूध विळावळ ठेवून नागराजाची पूजा करण्याचे काम आपल्या मुलाला सांगितले.

“विळाव खूप सोन्याची नाणी असणार, हा दुष्ट साप फक्त ऐकेकच आणून देतो.” असा विचार करून साप दूध प्यायला

गाला तेव्हा मुलगा त्याला काठीने मारा-यला गेला. साप मेल्या की बीळ खणून नवे सोडरा आपल्याला काढून देता येतील असे त्याला वाटले होते.

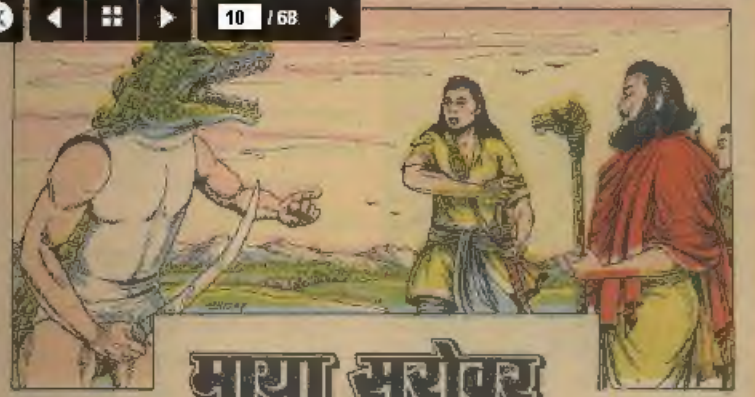
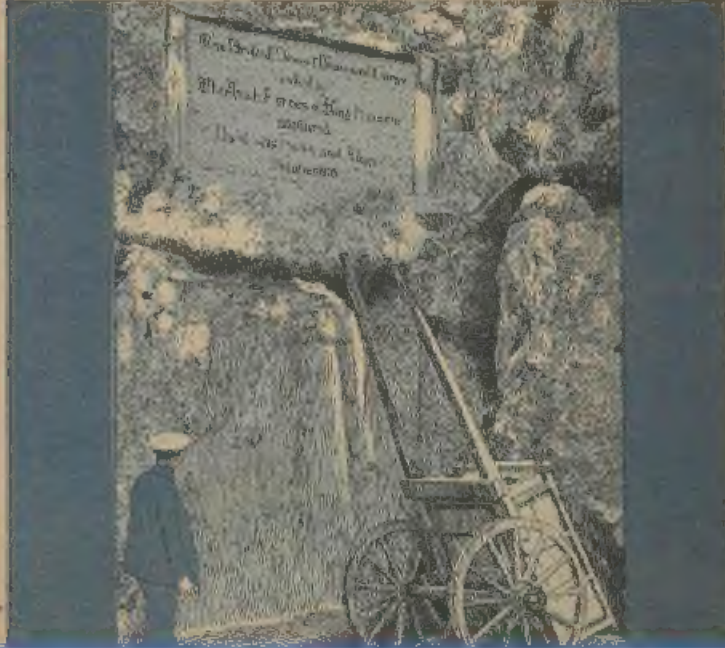
परंतु काठीचा वार चुकला आणि साप चवलाळून मुलाला चावला. मुलगा तत्काळ जायच्या जागी गेला. चरी परतल्यावर ब्राह्मणाला ते सर्व कळले. त्याने मुलाची अस्थेष्टी वगैरे उरकल्यावर पुन्हा दूध नेऊन विळासमोर ठेवून म्हणाला-“नागराजा! तुझी काहीच चूक नाही. तुला ठार करण्यासाठी जाऊन माझ्या मुलाने स्वतःच मृत्यूला बोलावणे दिले.”

साप ब्राह्मणाला म्हणाला-“अरे ब्राह्मण! मी तुझ्या मुलाला ठार केले तेव्हाच मी तुझ्याशी जोडलेले नाते कायमचे तुटले यापुढे आयुष्यभर माझ्यावर भक्ती दाखविणे तुला शक्यच नाही. तुझ्या व माझ्यामध्ये तुझ्या मुलाचे प्रेत आडवे पडले आहे. तेव्हा तू आज्या वाटेने परत जा. मो हे बोक सोडून जायपासून जात आहे.”

१९१. तीन हजार वर्षांचा इतिहास

जेव्हा ग्रीसमधील मिसॉर ३,००० वर्षांचा इतिहास लिहिजेना पाहू इच्छित, अमेरिका, चीन, रोम, फ्रांस इत्यादी देशांचे ऐतिहासिक यात्रांना वळून येते. काहीही येथे मूर्ती कोळून देण्यात येत नाहीत. जिवालेख मिळून ठेवले. चातुन अस्पष्ट झालेले हे चित्र ३ स. पू. ९ व्या शतकातील अमेरिका देशाचा राजा अमरनाबिपाला हस्तिय याच्या कळातले असले असे सांगतात.

माया सरोवर

[२३]

[जयशील व गिडसाधक यांना नवीन्या परिवारात मकरकेतू व देवकामा मिळाले. त्यानंतर पोत्र्या वेळाले एक हुंसाधक आकाशातून उतरला. त्या रथात मायासरोवर व कांचनमाला बसवून अरण्यात पडली होती, त्यांचे कसे रक्षण करायचे या विचारात ते सर्व असत जलबुकरास हंसाधकावर हल्ला करायला आले. पुढे—]

हंसाधका वेढा घालून त्यावर हल्ला उतरायला धावला, परंतु तितक्यात करायला जलबुकर राक्षसांना येत थांबून मागे वळून जयशीलला म्हणाला— 'जयशील! हे जल राक्षस हंसाधक बळकावण्याच्या विचारात दिसत आहेत. पांना ठार करायला आमच्या मदतीला येतोस का ?' जयशीलाने काही न बोलता आपली तलवार शीतपणे म्यानंत ठेवली व थोड्यासा राक्षसेज म्हणाला— 'आमच्या कणकाक

मकरकेतूने आपल्या हातातलं आला वर उचलून धरला आणि पाईबाईने नवीन

महाराजांच्या मूलांना तुझा तो माया-सरोवर अपहरण करून घेऊन गेला. त्यांचे रक्षण करण्याची जबाबदारी घेऊन मी आलो आहे. मला इतर कामे करण्याची इच्छा नाही. आता या संकटात सापडलेल्या त्या दुष्टावर मूळ उगविण्याची इच्छा मुझा माझ्या मनात आहे. त्या हंसांच्या रक्षात तो नाही, हे त्याचे नशीब, त्याला कोण काय करणार?"

ते उत्तर ऐकून मकरकेतूचा देह आपाद-मस्तक हादरला. तो गयावया करीत देवरायांना म्हणाला—"बैद्यदेव! जय-शीलच्या मनात आमच्या विषयी एवढे का धर आहे? मला खरे नाही वाटत. तुम्ही

कसल्या अंगांनी कोणा स्पर्श दखाल केलेला नाही, दोघे किती सुखी आहेत. शिवाय मायासरोवेश्वर किती प्रेमावराने त्यांच्याकडे लक्ष देतो आहे!"

"जयशीला! थोडा राग आवर व पहिल्याने तलवार उपसून पुढे हो. माया-सरोवेश्वरावर सड उगवायचे ही वेळ नाही." देवरायां म्हणाला.

तुसऱ्या क्षणाला जयशीलाने तलवार उपसली. लग्न सिद्धसाधक "जय महाकाळ!" असा घोष करीत वन-माणसांच्या खांद्यावर उडी मारून बसला. पापणी लढाईच्या आत सर्वजण ओरडत नदीत उतरले आणि वृकराक्षगांवर मुद्दून पडले.

तिकडे हंसरथात मायासरोेश्वराचा अंग-रक्षक, रथ वृकराक्षगांच्या हातात पडू नये यासाठी पाण्यातच दूर नण्याचा प्रयत्न करू लागला होता. जलप्रहारावर नसून भाला फिरवीत येत असलेल्या मकर-केतूला पाहून आणि वनमाणसावर भाला घेऊन येत असलेल्या सिद्धसाधकाला पाहून वृकराक्षस धावूनच गेले. ते पळून जात असता जलयुद्धात त्यांना सोडने घेऊन मदीं किनाऱ्यावर फेंकायला सुरवात केली. जयशील पाण्यात पोहोत

जात होता.

रथा पंधरा मिनिटांच्या अवधीत अनेक वृकराक्षस ठार झाले. कित्येक जखमी होऊन पाण्यात गटांगळचा खाऊ लागले. जलयुद्धाने किनाऱ्यावर ज्यांना फेंकून दिले होते त्यांपैकी काहींचे पायच मोडले होते तर काहींची डोक्याच फुटली होती. ते किनाऱ्यावर तरफडत होते. त्यांना पाण्यात पोहोणेच अशक्य झाले होते.

सिद्धसाधक ज्या वनमाणसावर बसला होता ते एका वृकराक्षकाला दोन्ही हातांनी उचलून पाण्याबाहेर आले. त्याच्या बाहेर आले. एकटा जयशील हंसरथावर

बघला व तलवार दाखवून त्यातल्या अंगरक्षकाला दडवून म्हणाला—"अरे सरोवेश्वराच्या अंगरक्षक! रथ किनाऱ्याला लाव रथावरील आकाशात उडून वायचा तू प्रयत्न केलास तर पहिल्याने तुझे डोके धडावरून खाली पडेल, लक्षात असू दे!"

ते ऐकून अंगरक्षक संतापून डोळे बटाळून म्हणाला—"महाशक्तिसंपन्न अशा माया-सरोवेश्वराच्या अंगरक्षकाला आजपर्यंत इतक्या अपमानकारक शब्दात विचारण्याची हिंमत कोणी केली नव्हती."

"मी केली आहे! पाहू दे तर तुझा पराक्रम! बडगयुद्ध करता येते का तुला?" असे म्हणत व त्याच्याकडून काही उत्तर

साच्या खांद्यावरून खाली उडी मारून आणि वनमाणसाच्या हातातल्या जलवृक्ष-रावसाचे दोन्ही कान धरून त्याला जमिनीवर ठेवित म्हणाला—“अरे पाण्या-तल्या लांडग्या! खतरदार! पळायचा प्रयत्न केलास तर जागण्या जागी तुला मी ठार करीन.”

नंतर हंशरयाजवळ जाऊन म्हणाला—“जयशीला! खरं सांगू! वनमाणसासह या हंशरयात वसून हिमालय पर्वतात जावे आणि तेथे तपस्व्या करीत बसावे असे मला वाटते आहे. आमचे दोघांचे वजन उच्चलण्या इतका हा रथ बळकट असेल का रे?”

ते एकूण स्मित करीत जयशीलने रथातल्या अंगरक्षकाकडे एकदा पाहिले. अंगरक्षक रथचक्रांकडे लक्षपूर्वक पाहण्या-सारखे कळत म्हणाला—“हा रथ म्हणजे सामान्य नाही. याचा माहिती फार मोठा आहे. हे हंस फक्त गोभेमाठी जोडलेले आहेत. सरोवरेस्वराच्या मनात आले तर हा रथ सात खालचे आणि सात वरचे असे जे चवदा लोक आहेत त्यात कोटही जाऊ शकेल.”

“अस्स! इतका मोठा महिमा असलेला रथ गरुडागिधाडांची घाड आल्याबरोबर

तो तुझा महाप्रतापी मायासरोवरेस्वर त्या वेळी रथातच होता ना? मग तो रथातून खाली कसा पडला रे? आता या फुकटच्या गण्या सोड हा भाला खुपसून तुला क्षणधात येथे ओढवीन!” असे म्हणत सिद्धसाधक आपला भाला अंगरक्षकावर उगमरून धरून राहिला.

जयशीलने त्याला मध्येच अडवून धातं केले व म्हणाला—“साधका! अरे रथातून खाली अरण्यात एकदा माया सरोवरेस्वरच पडला नाही, तर राजकन्या कांचनमाला मुद्धा पडली आहे. तिचा जीव वेडील धोक्यात आहे. ही गोष्ट विसरून चालणार नाही.”

मकरकेतू उतरलेले तोंड करून दुःखाने मुस्कारा सोडीत म्हणाला—“जयशीला! आमच्या राजाच्या शोधार्थ व रक्षणार्थ आम्ही या रथात जावे म्हणत आहो. ते कोणत्या प्रयत्न संकटात सापडले आहेत, देवच जाणें!”

‘आम्ही मुद्धा निघतो आहो. प्रथम राजकन्या कांचनमालेचा शोध आम्हांला कदावयाचा आहे. जर तिच्या जिवाला काही अपाय झाला असेल तर त्याची जबाबदारी तुझ्या त्या सरोवरेस्वर महा-राजावरच आहे. त्यांचे डोळे एक भेट

म्हणून कवकास महाराजांकडे मी नेऊन देणार आहे!” जयशील म्हणाला.

इतका वेळ मान खाली कळत स्वस्थपणे सर्व ऐकत उभा राहिलेला देवशर्मा चटदिशी मान वर कळत म्हणाला—“जयशीला! मी तुला पूर्वीच सांगितले आहे की घुड उगवायची ही वेळ नव्हे. लगेच निघून सरोवरेस्वर आणि कांचनमाला दोघे अरण्यात कोठे आहेत, जवून जिवंत आहेत की नाहीत, याचा शोध लावणे हे पहिले काम आहे!”

“होय रे बाबा! त्या सरोवरेस्वराचे काय झाले ते होऊ दे, परंतु राजकन्या कांचनमाला मुखरूप आहे की नाही हे पाहणे आमचे प्रथम कर्तव्य आहे. काय

न आलेले पाहून जयशीलने तत्वार खाली ठेवली आणि आपल्या डाव्या हाताने अंगरक्षकाची मान घट्ट पकडून उभा राहिला.

अंगरक्षकाचे डोळेच बाहेर जाल्यासारखे झाले. “तू कोण बाहेस, मला माहीत नाही, पण धूरसाहुसी नक्कीच आहेस. धिवाय शक्तिवानही आहेस. माझी मान सोड बाघी!”

जयशीलने त्याला सोडले व म्हणाला—“आता गुपचुप आपला रथ किनाऱ्यावर ने. तुझ्या मालकाविषयी तुझ्याजवळ मला बरेच शोळावयाचे आहे.”

अंगरक्षकाची पुढे काही बोलण्याची छातीच नव्हती. त्याने हंसाना खुणावले व

म्हणतोस साधका? मग निघू या का?" जयशील म्हणाला.

सिद्धसाधकाने एकरा चहूकडे वृष्टी फिरवून पाहिले व म्हणाला—"या भयंकर अरण्यात ती दोष कोठे पडली असतील, दोष लावणे म्हणजे सामान्य गोष्ट आहे का?"

साधकाने ते म्हटल्यावर हंसरयावरून नदीकिन्यावर उतरून अगरक्षक, साधक होता त्या बाजूला भीत भीत वनमाणसाकडे पहात गेला व म्हणाला—"अहो! आगचे महाराज आणि कांचनमाला नावाच्या राजकन्या अरण्यात पडल्या ती जागा मला चांगली माहीत आहे. त्या जागेजवळच

आणि एका जागी एकही साज नाही तेथून पोढरा धूर आकाशात उडत आहे."

"बरोबर! अगरक्षकाच्या मदतीने तेथपर्यंत आपल्याला पोचता येईल. तरमग चढा रथात!" असे म्हणत देवशर्मा रथ होता त्या बाजूने निघाला.

"वैधदेव! रथात सर्वांना जागा कशी काय पुरेल हो? सिद्धसाधक आणि त्याचे वाहन वनमाणूस यांना रथात कसे काय न्यायचे? मकरकेतू आपल्या जलप्रवाहावर बसून हत्तरयात चढला तर रथ हे सर्व बजन घेऊन आकाशात उडू शकेल का?" जयशीलने विचारले.

देवशर्मा सर्वांकडे एकदा नजर फिरवून म्हणाला—"जे लोक वाहनांवर माहेत त्यांनी आपापल्या वाहनांवरच असे पाहिले. काय साधका? काय रे मकरकेतू?"

मकरकेतूने उत्तर न देता फक्त सिद्धसाधकाकडे पाहिले. सिद्धसाधक चिडक्यासारखा दांत ओठ चाबत मकरकेतूकडे पहात म्हणाला—"आम्ही तुमच्या आधी इतक्या वेगाने या वाट अरण्यात कसे पोचतो पहा. परंतु वाटेत या मकरकेतूने काही प्रकार केला तर माच याला ठार करून माझ्या वनमाणसापुढे फेराळ करायला टाकीन."

आता मज्जे झाला आहे. मकरकेतू हंसण्याहुनविष्याचा खूप प्रयत्न करीत म्हणाला.

"या गप्पा मो खूप ऐकल्या आहेत! राजकन्या कांचनमाला आणि युवराज कांचनवर्मा आम्हांला सुरक्षितपणे नेटपयंत तुमचा हा मायासरोवरेस्वराचा घोळका आम्हांला शत्रूच वाटणार." सिद्धसाधक म्हणाला.

त्यानंतर मकरकेतू आणि सिद्धसाधक या दोघांशिवाय बाकी सर्व हंसरयात चढले. अगरक्षकाने त्यांना कोणत्या दिशेने यावे हे सांगितले व म्हणाला—"एक मोठा डोंगर आहे आणि उंच वगाला शिवगारी

झाडे आहेत, ती जागा लक्षात असू द्या!"

हंसरथ आकाशात उडू लागला. तो दृष्टीआड दान्यावर सिद्धसाधक वनमाणसाच्या खांशावर चढला व मकरकेतूला म्हणाला—"काय रे केतू! निघू या का?"

मकरकेतू मानने होकार देत जलप्रवाहावर चढला. इतक्यात साधकाच्या वाहनाने खरून आणलेला बुकराखस साधकाच्या पाया पडून म्हणाला—"महाप्रभो! मला आपल्या सेवकासारखा बरोबर द्या. आजपासून मी आपला वास झालो आहे."

ते ऐकून सिद्धसाधक फुलून गेला. म्हणाला—"अरे पाण्यातल्या लांडग्या! क्षार

चांगले बोललास. परंतु तू माझ्या या वनमाणसाच्या बरोबर इतक्या वेगाने येऊ शकशील का?"

"मालक! मला पंख नाहीत हे सारे असले तरी जमिनीवर पक्ष्यांसारखे वेगाने मला पळता येते." बुरकासस म्हणाला.

"शाबास!" असे म्हणत सावकाने बुरकाससाची पाठ घोपटली आणि वनमाणसाचा बलावळा खुण करणार इतक्यात तेथे गिहुधाचा सेनापती काही अनुयायांसह आला. "ओहो! वीर गिहु सेनापती का? कसे काय एकवट बघावे जालास?" सावकाने विचारले.

गिहु सेनापती नवी किनाऱ्यावर बायाळ होऊन तडफडत पडलेल्या बुरकाससाकडे पहात व सावकाला दाखवीत म्हणाला— "प्रभो! आम्ही येथे घडलेल्या सर्व गोष्टी त्या टेंकडीच्या आडून पाहिल्या. लांडग्याची तोंडे असलेल्या या माणसाना काय करावे म्हणता? यांना काही औषधोपचार केल्या-विनाय भोवून देणे बरोबर होईल का?"

परलोकी पाठव. परंतु सवध बरे का! कारण जरा दवासीच्छवास मुरू झाला की हे तुम्हाला धकन सायला मार्गेपुढे करणार नाहीत. असे दुष्ट राक्षस आहेत हे!" सिद्धसाधक म्हणाला.

सिद्धसाधकाने बोलणे पुरे व्हायच्या आत गिहुधांच्या सेनापतीने नदीच्या पलीकडेच्या जंगलाकडे पहात म्हटले— "मालक! त्या बाजूला पहा. वर आकाशात तो पांढरा धूर उडतो आहे. दिसला का तुम्हांला? बघवा तर पेटलेला नाही?"

"तो बघवा नाही रे! तो धूर निघतो आहे त्या आगीत मायसरीवरेश्वर तावाच्या एका कुण्याचा वेडू सजीव जळतो आहे. वनमाणसा! त्या दिशेने धाव, पळ!" असे म्हणत वनमाणसाला खुणावले.

वनमाणूस हुंकार करून सडे अरण्या निनादून सोडोत जोराने पळू लागले. त्याच्या पाठीपाठ जलबुरकास आणि जल्यहावर वसून प्रकरकेतू निघाले.

गरिबाचे बोल

विक्रमार्जियामे आपला हट्ट सोडला नाही.

तो शास्त्राचवळ गेल्या, मेल कांशावर कावून घेतले आणि नेहमीप्रमाणे मीन होऊन स्वतःच्या विषाचे निषाला. तेव्हा प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला— "राजा, कोणती तरी मोठी सिद्धी प्राप्त करून घेण्यासाठी एवढे कष्ट सहन करीत असशील तर तशा सिद्धीची प्राप्ती उपलब्धता कळव किंवा योग करूनच प्राप्त होऊ शकतील असे समजून घाबरून जाऊ नकोस. त्या सिद्धी एखाद्या सामान्य गरीब माणसात मुढा असू शकतात. त्याचे उदाहरण म्हणून एका लक्षाधीशाचे सर्व जीवित एका गरीब माणसाने कसे वाळटून विले ती कथा मी तुला सांगतो. लक्ष देऊन ऐक." असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

एका गावात एक गरीब माणूस राहत असे. त्याला स्वतःच्या नात्यातला असा

वेताळाच्या गोष्टी

कोणी नव्हता. तो त्या गावच्या तलावात दररोज स्नान करून शेजारच्या शिवालयीत जात असे. देवाच्या दर्शनाला येणारे भक्तलोक त्याच्या समोर नारळ फोडून त्याच्या वाट्या, केळी वगैरे फळे व पैसे आणून ठेवीत तो जे मिळे ते खाऊन भूक भागवी व कधी मिळाले नाही तर उपाशी-राही. परंतु त्याने चुकूनही त्या गोष्टीचा उल्लेख कोणासमोर केला नाही.

एकदा एक लक्षाधीश शंकराच्या दर्शनासाठी त्या देवळात आपल्या बायकोबरोबर आला. त्या दंपतीला मूळबाळ काही नव्हते. त्या लक्षाधीशाने त्या गरीब माणसाच्या समोर एक केळे ठेवले. त्या

तरी विचार करून त्या लक्षाधीशाला ते केळे परत देत म्हणाला-“हे केळे आपण आपल्या पत्नीला खायला द्या. त्यांना पुढल्या वर्षी मूल होईल.”

जे लक्षाधीश संतानप्राप्तीसाठी कोणाचाही आशीर्वाद घ्यायला तयारच होता. त्याने ते केळे आपल्या बायकोला खायला सांगितले आणि संमत अशी की दुसऱ्या वर्षी त्या बाईला मुलगा झाला.

हा सर्व त्या गरीब माणसाचा अनुग्रह आहे, असे मान्य करून तो श्रीमंत त्या गरीब माणसाच्या दर्शनास आला.

त्याला पाहताच गरीब माणसाने विचारले-“मुलगा तू लागला ना?”

लक्षाधीश त्या गरीबाच्या आशीर्वादाची प्रशंसा करीत म्हणाला-“आपल्या रूपाने मला पुत्रप्राप्ती झाली. आपण जे मागाल ते मी यथाशक्ती देण्याचा प्रयत्न करीन.”

“मला कशाची गरज नाही, मला काही नको. तू मऱ्यायाने एवढे वैभव संपादन केले आहेस तुझ्यामुळे कित्येक लोग गरीब झाले आहेत, तू चोरबाजार करून गैरबाजरी व्याप घेऊन, खोटे दस्तावेज तयार करून अनेक अन्याय केले आहेत. तू तो अन्याय बंद कर, तुझा मुलगा मुर्खी होईल, नाही तर तुझे कर्म!” तो गरीब माणूस म्हणाला.

गरीब बाबा. त्याने जेवढे पैसे मिळवून केलेली इस्टेट ज्याची त्याला परत केली, गैरबाजरी वसूल केलेल व्याज परत केले. चोरबाजार बंद केला आणि प्रामाणिकपणे व्यापार करून सुखसमाधानाने पुढील आयुष्य घालवू लागला.

येथवर गोंष्ट सांणून वेताळ म्हणाला-“राजा, मला हे सांग, त्या गरीबाच्या शब्दात इतकी मोठी मिठी कशी आली? तो जी प्रसाद मिळे त्यावर भागवी म्हणून का? या शंकांचे समाधानकारक उत्तर माहीत असून तू दिले नाहीस तर तुला माहीतच आहे, तुझ्या डोक्याची शंभर तकले होऊन सुद्धाच पायांवर लोळू लागतील.”

राजा विक्रमादित्य म्हणाला-“त्या गरीब माणसात काही महिमा होता असे म्हणायला काही प्रमाण दिसत नाही. तसे असते तर त्या गावातील लोकांनी त्याच्या कीर्तीचा खूप प्रचार केला असता. पण

एवढे खरे की निःस्वार्थबुद्धीने आयुष्य घालविणाऱ्या व्यक्तीचे शब्द खरे होतात. त्या श्रीमंताला मुलगा झाला ही बात फुलाला गाठ पडली. परंतु श्रीमंताला तो गरीब सिद्धपुरुष का वाटला? कारण हजारो श्रीपुरुष पुत्रसंतती व्हावी म्हणून किती व्रते अनुष्ठाने व नवस करतात तर त्यांना संतानप्राप्ती होत नाही. पण कोणत्या तरी साधूने दिलेले फळ खात्यावे मूल झाले की त्यांना तो साधू सिद्ध पुरुष असावा असे वाटू लागते. त्याप्रमाणे गरीब माणसाच्या शब्दात तो महिमा असल्याचे श्रीमंताला वाटले, एवढेच. त्या महिमेवर विश्वास उत्पन्न झाल्यानंतर मूलाच्या सुखासाठी त्या श्रीमंताने त्या बुद्धीने व प्रामाणिकपणाने पुढील आयुष्य घालविले, त्यात आश्चर्य काहीच नाही.”

अशा तऱ्हेने राजाचे मौन भंग होताच वेताळ प्रेतासह अवश्य झाला आणि पुन्हा झाडाला जाऊन लोबकळू लागला.

(कल्पित)

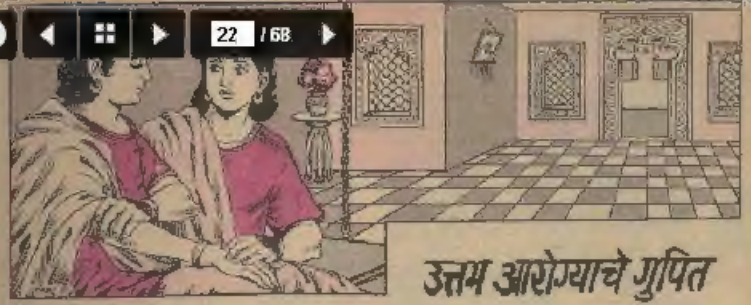
खिळ्यांच्या खुणा

राजू नावाचा मुलगा पार श्रोतकर म्हणून गावात प्रसिद्ध होता. बापाने त्याला खूप भारते, रागावला परंतु त्याच्यात काही बदल शरणा नाही. त्याच्या विशद कित्येक तकारी येत. त्याच्या बापाने प्रत्येक तकारीच्या वेळी देण्याच्या खोलीच्या दरवाज्याला एक खिळा मारून देण्याचा सुरवात केली. सर्वे शर खिळ्यांनी भरून गेले.

एकाएकी राजूत बदल झाला. त्याचा खोडकरपणा तर नाहीसा झालाच, तो चांगली कामे सुद्धा करू लागला. तो दुसऱ्यांना मदत सुद्धा घोडी फार करू लागला. त्याच्या अत्यंत चांगल्या कामाबद्दल त्याच्या बापाने एकेक खिळा उपटून टाकावला सुरवात केली. एका वर्षाच्या आत सर्वे खिळे गणतले गेले.

जेवढा खिळा काढून टाकला त्यादिवशी राजू रडत बापाचे पाय धुवून म्हणाला—
“बापा! तुम्ही सर्वे खिळे उपटून काढून टाकलेत, परंतु त्याच्या खुणा तशाच राहून गेल्या!”

बाप म्हणाला—“होय बाबा! दाहट कामे माणसाने जेद केली तरी त्यांची आठवण राहून जाते. म्हणून दाहट कामे कधी कोणी करू नये.”

उत्तम आरोग्याचे गुपित

कुबेर नावाच्या एका तपस्याला सर्वे नव-

निधी प्राप्त होत्या, परंतु त्याच्या आरोग्यात आरोग्य नव्हते. त्याने निरनिराळी औषधे केली, परंतु त्याला सुखीच गुण पडला नाही. म्हणून तो नेहमी दुःखी कष्टी असे.

कुबेराचा चरक नावाचा एक मित्र होता. तो काही कामासाठी परगनावातून मित्राला नेटायला आला आणि त्याच्याच-
कडे काही दिवस राहला. आपल्या मित्राची प्रकृती पळून त्याला फार दाहट वाटले. त्याने वैद्यकशास्त्राचा तसा मोठा अभ्यास केला नसला तरी सामान्य औषधपाण्याची त्याला चांगली माहिती होती. त्याने कुबे-
राची तब्येत सुधारून देण्याचे मनाशी ठरवून त्याला माहीत होतो तेवढी वैद्यक परीक्षा केली आणि त्याला काही आजार नसल्याची खात्री झाल्यावर कुबेराला त्याची दितचर्या विचारली.

कुबेर वररोज शीचमुखसार्जन आटोपून सकाळी थोडी व्याहार करीत असे. नंतर आपल्या इस्टेटीचा हिशोब वर्गरे पहात असे. मध्ये फळांचा रस पिलावर पीत असे. त्यानंतर थोडा वेळ विश्रांती घेऊन जेवत असे. जेवण झाल्यावर वामकुक्षी करी. दोपून उठल्यावर इस्टेटीची कामे पाहण्याच्या कारकून नोकरांच्या कामाची तपासणी करी आणि वडिलांबरोबर स्वतःच्या कामाविषयी बोले. रात्री भोजन झाल्यावर जोपासण्या आधी पुन्हा फळांचा रस पिई.

कुबेर जापली दितचर्या सांगून चरकाला म्हणाला—“मला काही तरी भयकर रोग असावा असा संशय वाटतो आहे. औषध-
पाणी करून काही गुण पडण्यासारखा दिसत नाही. फळांचा रस मला आवडतो. जेवणावर वांछाच उरली नाही. आपलं

आयुष्य असेच जाणार का वसे दळून मी
हताश झालो आहे

चरक हसून म्हणाला— हताश निराश
होण्याचं कारण काय? तुला औषधा-
बरोबर थोडी हुवापायल्ट करून घेण्याची
सुद्धा गरज नाही. एक महिनाभर तू
जामच्या गावी बेंजल रहा. सुकरी प्रकृती
कांगली सुधारेल याची मला खात्री आहे.

कुबेर वडिलांची परवानगी घेऊन चर-
कच्या गावी गेला. त्या गावातील लोक
सुखवस्तू व कलेची आवड असणारे होते.
म्हणून त्या गावात नित्य काही तरी
मनोरंजनाचे कार्यक्रम चालू असत. कुब-
राला त्या कार्यक्रमांमुळे आनंद वाटे. त्यानं

सध्यासाठी वेडही होत नाही ते तू पाहू
लायला.

त्याचा वादन चाललेला उन्हाळ पाहून
चरक त्याला म्हणाला 'आमच्या गावाचं
हुवापायल्ट तुला मानवत्वासारखं वाटतं
आहे. पण रात्री पलत एक गोंगावी
मेटल मी त्यांना तुझ्या आवाजाविषयी
मी सांगितलं तेव्हा तं म्हणालं की मंजा-
रच्या जंगल तन्व्य एका खेड्यातजीक एक
औषधी मुळी आहे आणि ती सेवन
करणाऱ्यात स्वतः ही उपटून काढावी
लागते. तिचे सेवन केल्यास तुझी प्रकृती
जान सुधारेल. तुला हुरकत नसले तर
आपण लगेच निघू या.'

'कळोख पडायच्या आत आपण परत
येऊ ना?'' कुबेरने विचारलं.

'कां नाही येऊ शकणार? त्याचे प्रमाण
काही तासांच्या आतच कळेल. चरक
म्हणाला.

दोघे मित्र जंगलात पाऊलवाटेत पायी
चालू लागले. चरक सपासप चालत होता.
परंतु कुबेर मधूनमधून दम घ्यायला
शकत होता.

'काय रे, तू माझ्याच बयाचा आहेस
ना, मग माझ्याबरोबर चालू शकत नाहीस
हे कसं काय रे?' चरकत विचारले.

म्हणाला.

तुझ्या प्रकृतीसाठीच तर जात आहे
तू सगळप चालला नाहीस तर परत
लौकर यत्ता मणार नाही. चरक म्हणाला.

तं गळ्यावा मताचा धोर करून कुबेर-
मुद्धा जोरान चालू लागला. दोघे बरेच
अंतर चालून गेल्यावर चरक एक वनस्पती
पाहून तेथे थांबला व म्हणाला— 'हाच तो
वनस्पती याचीच मुळी स्वतःच्या हातात
तू उपटायची आहेस.'

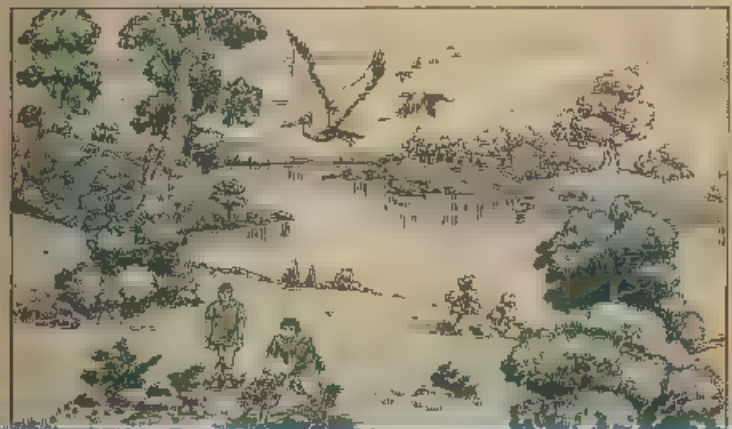
कुबेरने ते रोगडे दोन्ही हातानी चट्ट
घेऊन आडल्याबरोबर तं मुळामक उपटलं.
मलं तं बाजारच्या तलावात नंऊन घुतल्या

वर चरकनं त्याचे मूळ कुबेरला काढत
खायला सांगितलं व म्हणाला. मातो
आपण परत जायला हरकत नाही."

परत जायचं बतचं आठवतच कुबेरच्या
अंगावर शहारे आले. शिवाय त्याला भूक-
सुद्धा लागली होती.

मित्रा मला कडकडून भूक लागले
आहे. पाऊल पुढे पडत नाहीमं झालं आहे.
काही तरी खायला हवं आहे बूवा!'' कुबेर
म्हणाला.

म्हणजे औषधाचा परिणाम लागच
झाल्यासारखा दिभता आहे तर! हे मला
माहीन असते तर बरोबर खायला
काही तरी घेतलं असतं तसे जातामुद्धा
काही विचवल नाही म्हणा! जवळच

पारध्यांचो एक वस्ती आहे तेच काही खायला मिळणार नाही का ?' चरक म्हणाल

पारध्यांची वस्ती तशी जवळ नव्हती, तरी गव्यतर नव्हते कुबर तितक अंतर बांधून तेथे पारध्यांच्या नायकान त्यांना प्रमान आपल्या घरी ब्रालावल आणि बऱ्याच्या तांदुळामाख कसले तरी गवताचे घावय जिजून खायला वाढले कडकडून भूक लागली होती म्हणून काय खात आहा हे कुबराला कळाले नाही आणि तो पाठ भरून जवळ

जेवण झाल्यावर दोघांना झोप आली पारध्यांच्या नायकान त्यांना झोपायला चढाया जखडून घेवला दोघ ओपून उठले तोपर्यंत मुरग्याची वेळ झाली होती दोघ घरा पोचले तेव्हा कुबेर चरकाला म्हणाला- 'तुझा औषधपचार फार गुणकारी आहे बुढा काय झोप लागलो होती म्हणून सांगू ? शरीर कसे हलके हलके वाटत आहे !

आणि झाला तर सकळ राज्यांचे रच उठला इतकी शान झोप लागली होती तेव्हा चरक त्याला म्हणाला 'आता तुझी प्रकृती सुधारली आहे म्हणून खर काय ते सांगतां चांगली भूक लागायला छपसाशियाय दुसरे औषध नाही चांगली झोप घायला शारीरिक श्रम आणि व्यायाम यांच्याशिवाय दुसरा मार्ग नाही मनात उत्साह रहायला मनोरंजन आवश्यक आहे तुला ही गोष्ट पहिल्यानच सांगितली अशात तर तू मान्य केला नसतरेन म्हणून औषधाचे नाव घ्यायला तुला आपल्या गावी ब्रालावून घेऊन आला यापुढे एक लक्षात ठेव चांगली भूक लागल्याशिवाय काही खाऊ नकास आणि थोडा व्यायाम करित जा कुबराला ते सर्व आज्ञेच्येच वाटले परंतु घरी परत आल्यावर घरकान दिल्ल्या सल्ल्याप्रमाणे चांगल्यानंतर आरोग्याचे गुण्यन त्याला कळले त्यान स्वतःच गावात मनोरंजनाचे कही कार्यक्रम सुरू केले

मैत्री धर्म

भूपती नावाला माजेच असाच एक मोठा शेतकरी होता खूप मोठे शेत आणि मळे होते त्याचे परंतु घर मात्र त्या सात्तात सामान्य होते त्याच्या मुलाचे नाव होते गजपती.

दोघ एकदा राजधानीत कसला तरी उत्सव होता, तो पहायला गेले दोन दिवस त्यांनी राजधानीतच हिडून तेथील वसन आणि उत्सव पाहिला तिसऱ्या दिवशी एका मोठ्या हवेलीसमोर येऊन उभे राहिल इतकी मोठी इमारत गावात दुसरी नव्हती हे घर वीणाचे असे विचारतां भाणिक्यवर्मा नावाच्या एका श्रीमंत भाणसाचे बसल्याचे कळले

माझ्या बरोबर सोन वाटूच चवले होते, नोव भाणिक्यवर्मा की काम ?' असे भूपती थोडे मोठ्यानेच पुढागुढला गजपतीला ते चांगले एक आले त्याने

विचारले- कोणी हो तुमच्या बरोबर सोने वाटून घेतल ?' तेव्हा भूपतीने जुनी गोष्ट सांगितली ते अशी

बालपणी भूपती अगदी गरीब म्हणजे अनाथ पोरकाच होता कोणी सांगेल ते काम करी आणि जे चार पैसे मिळत त्यावर त्याचा उदरनिर्वाह चाले भाणिक्यवर्मा हा त्याचा अगदी 'जीवश्च कंठश्च' मित्र गावाबाहेर एक पडके घर होते ते एका जमीनदाराचे होते बीज पडल्याने कोसळले त्या जमीनदाराच्या कुटुंबातली सर्व लहान थोर माणसे त्यात मरण पावली शाली तो एकटा जमीनदाराचा म्हातारा वाम कारण तो त्यावेळी गावात नव्हता परतल्यावर सर्व दूज्य पाहून त्याला श्रम झाला

म्हाना काही काळ जवळ गावात येऊन मुलांना म्हणे- तुम्हांला सोने हवे

आहे का रे पोरांनो? त्याका पाहून मूले भिकून पळून आत एकेकदा ते त्या म्हाताऱ्याच्या अंगावर डुरून वगड पोकीत. भूपती व माणिक्यवर्माने मात्र त्या म्हाताऱ्याशी सहानुभूतीने वागत कधी कधी त्या मजक्या आगत आजून म्हाताऱ्याशी शण्या आरीत. एकादा ते त्या म्हाताऱ्याकडे गेले असता म्हातारा शबटच्या घटका सोकीत बसल्यापासला विसका दोघांनी धोड पाणी आणून त्याच्या तोंडात दोन दोन दंड टाकून त्याला पाणी पाजून म्हातारा एक जावडा घेत म्हणाला 'मुलांनो! परमांत कष्टनिवाच्या झाडाच्या मुळात माने पुरून ठेवने आहे खणून घ्या! एवढे म्हणून म्हाताऱ्याने प्राण सोडला.

माणिक्यवर्माने त्या झाडाच्या मुळात थोडे खणून पाहिले आणि दररोज थोडे थोडे खणतसावर दहा दिवसांनी एक जुन्या काळातला हड्डा सापडला तो भरून मोहरा होत्या त्या दोघां मित्रांनी समसमान वाटून घेतल्या. त्याच्या वाटचाली गालेलें सोन श्राव्हून माणिक्यवर्माने रावभागीत व्यापार सुरू केला. भूपती खेडेभाकत जाऊन राहला आणि सोन विकत घेऊन एक शेतकरी जाला. अन्ना वन्हेने दोघे मित्र आपापल्या व्यवसायात परमगंगा विसळून गेले व त्यानंतर दोघांच्या भेरी गाडी किंथक वर्षे झाली नाहीत.

वर्माचाच असल्याचे लोकरच कळलं माणिक्यवर्माने भूपतीला दुसून पाहताच आकळलं आणि नोकरांना पाठवून घरात बोलवून बसले. भूपती व वजपतीने सर्व वाडा झिडून फिस्न पाहिला दोघे वचित झाले त्या थरातच वैभव पाहून वजपतीला वापरा फार राग आला व म्हणाला-“वाचा! तुम्ही साक्ष्यावर फार मोठा अन्याय केलात तुम्ही सुद्धा व्यापार केला असत तर व्यापारही असेच सुखी झालो असतो आपण जीवित पाहून मला तर हाता वरच राग येतो’ बरे म्हणत तो आदर निघून गेला.

मुलाने जसे बोलावे याबद्दल भूपतीला फार वाईट यारले मित्राला त्या मन स्थितीत पाहून माणिक्यवर्माने विचारल- “काय झाल रे, एकाएकी तुला?” भूपतीने मुलगा म्हणाला ने गांगून टाकले ‘मुलाना कळत नाही म्हणून जसे बोलतात तू मला लावावून घेऊ नकास’ असे भूपतीला सांगून त्याला दरोवर जेवावला वसवून झोपायला पाठवून दिले. बाहो बळाने वजपती पारवला त्याचे डोळे लाल व तोंडावर संतापल्याची चिन्हे साफ दिसत होती माणिक्यवर्माने त्याला बोलवून जेवायला वाटविले आणि जेवण झाल्यावर विचारले- काय रे झालं तुला एकाएकी रूपायला?

“माझ्या वडिलांनी माझ्यावर केवढा मोठा अन्याय केला आहे म्हणून सांगू? तुमच्या बरीबर स्वामी व्यापार केला असता तर माझी मुद्धा तुमच्यासारखा वाय वाचून चैन केली असती.” तो म्हणाला

माणिक्यकर्मा म्हणाला-“बाबा रे, असे मुळीच म्हणू नकोस! तुझ्या बापाने केले त्यात भला दूरदर्शिकाच बिलून आला व्यापार म्हणजेच सर तो जुमारीसारखा आहे व्यापार कधी फायद्यात तर कधी तोट्यात. केव्हा लडण्यात पडाय लागेल सांगता येत नाही. माझ्या बांटाच्या आलेले पोडे सोने देऊन मी आपल्या वडील भावाला व्यापार करायला सांगितले. परंतु त्याला ते आवडले नाही. त्याने माझ्या जवळचे सोने अर्धे वांटून घेऊन जहाजातून माल पाठविण्याचा घडा सुरू केला दुसऱ्या समुद्रात जहाज पोचल्यावर मालामकट जहाज बुडाले माझ्या अवतून आणखी शोध घेऊन मागून घेऊन त्याने इमारती

आणि सरळी वस्त्रे जेवून राख झाली मात्र मला व्यापारात फायदा झाला हातोची गोष्ट निराळी आहे व्यापारात तफा न्यायला तरीच लागत आहे जुबेरासारखा श्रीमंत उबा भिकारी होऊ शकतो व्यापार करणाऱ्याला सागराची काळजी असत संसारसुख असे मुळीच मिळत नाही त्या कसली काळजी हे सर्व तुझ्या बापाच्या दूरदर्शिकाचे फळ आहे।’

गजपतांचे डोळे उघडले आपल्या अशान्तावद्दक त्याला पार लावून वाटली

दुसऱ्या दिवशी भूपतीन माणिक्यकर्माला विचारले “काय रे काळ तु माझ्या मुलाला आपल्या बीरल्या भावाची गोष्ट सांगितलीस म्हणे! कोण रे तो? मला कसा तो माहीत नाही?”

‘तुझ्याशी असलेल्या मेवोधर्माचे पल्लव कनण्यासाठी मी हे छोटे बोललो! तुझ्या मुलाचे मन पालटले असावे!’ माणिक्य-कर्मा म्हणाला

जसा बाप तसा बेटा

फार पूर्वी अरबी राज्याच्या गादीवर धोरदत्त नावाचा एक प्रजावत्सल राज राज्य करीत असे त्याच्या राज्यात चोरी नावाची गोष्टच नव्हती सर्वे वंदे वस्त होता धोरदत्ताच्या मुलाचे नाव राजशेखर असे होते धोरदत्ताने उदारव्रत झाल्यावर विचार केला की मुलाला गादीवर बसवून आपण मोकळे व्हावे

राज्याभिषेक जहाग्या भावल्या दिवशी राजशेखरला एका गोष्टीबद्दल फार आश्चर्य वाटले, आपल्या राज्यात रुहानमोठ्या चोऱ्यामुळे कसा होत नाहीत? वडील काणत्या गोष्टीची काळजी घेतात? ते कळावे म्हणून तो स्वतःच चोरी करण्याचे ठरवून रात्री वेष पालवून एका श्रीमंत माणसाच्या घरात फिरला हातात आला तेवढा माल उचलून तो त्या घराकडेच पडला आपण इतकी मोठी चोरी करून

निविघ्नपणे कसे काय सुटली, हे त्याला कळना. तसेच सगळ्या काय झाला? या विषयी वडिलांना सवंध करून ते काय म्हणतात ते समजून घेण्याचे त्यात ठरविले तो पहाट मांभराच्या पावळाने घरी जात असता कोणाच्या तरी धडकत हात त्याच्या मनगटावर पडला त्याने माग वळून पाहिले तर त्याला चोरासारखा एक व्यक्ती चोरट्या भावाजवळ म्हणाली ‘पाहारेकरी आहेत. मीमुद्धा एक चोरच आहे’

राजशेखरच्या मनात आता जाणखी एक विचार आला, त्याला कैद करून आपण वडिलांपेक्षा जास्त हुशार आहो, असे कां दाखवू नये!

“माझे नाव शीरमज, तू माझ्या भुप्त जागी बस, चोरी केलेल्या मालातला माझा वाटा मला देऊन हाक आणि आपल्या वाटेने चालू लाम” चोर म्हणाला,

चल तरा" राजशेखर म्हणाला

दोन मोठ्या गुहात पोचले. वीरभद्र राज-
शेखरला एका गुहेत घाऊन गेला. तेथे
महालीच्या उज्जडाल भितीला ठाणाल्या
तलवारी, मल्ल धर्तरे घन्य राजवंशाला
विसली. परंतु चोराचा एकही सावीदार
किंवा अनुयायी दिसला नाही.

राजशेखरने धोरणा विचारले- "गुळा
कोणी सावीदार, अनुयायी माझा वारते?"
चोरभद्रने स्नेह राखी बांधिली त्या
ठोपाठ बावूच्या गुहेतून धुमारे धुकत वर
वाहेर आले आणि त्यांनी राजशेखरला
कंद केले. तो तर हतबुद्ध झाला.

राज्यात चोरी करणे इतकी सगळे वाटले
का तुला? माझ्या राज्यात झालेली हीच
पहिली चोरी. तुला दोन दिवसात काय
तो धक्क्या करून कंदक सिद्ध करतो.

तो आवाज आपल्या वडिलांचा असल्याचे
ओळखून राजशेखरला आनंदच झाला. ते
आपली धक्क्या कशी काय करणार?
काय शिला देणार, पाहू या तर करा
विचार करून त्याने आपली ओळख दिली
नाही. राजाच्या शिपायांनी त्याला तुम्हात
वेऊन एका कोठडीत बंद केले. तुम्हाच्या
अधिकारी राजशेखरच्या ओळखीचा होता
आपल्या सैन्या वेचाल प्रगट होऊन राज-
शेखर स्वतः लोकांतून राजशेखरला वला
सुर्याद्वय झाला त्याच दिवशी राज-
शेखरला राजशेखरला होता तो निवृत्त-
पण पण पडल्यावर धोरणतून गुहा
वाचू. मला का "रुपी झाले तुला ते
काय झाले मला एक चोर पकडला गेला
तेव्हापासून भोक्ता येत असल्या झाले
मला पाहिले आपल्या राज्यातून चोरा
किती तुला जास्त काळजी घेणाऱ्या राजा
आहे."

तो गोष्ट सगळ्या राजशेखरला त्या दिवशी
राजी घोड्यावर बसून राजधानीवर निघून
जाणावाची नमलेले शिपाई राजशेखरला

की नाही. हे पाहण्यास निघाला.

तो घोड्यावर चालून गेला असेल
त्याला चोराच्या टोळीने गाठले. राज-
शेखर तलवार उपसून स्वतःच्या रक्षणार्थ
सिद्ध झाला. आजपर्यंत नमुन्यालासुद्धा
चोर नसता, अकस्मात इतके चोर कसे
काय उत्पन्न झाले आणि तेचुद्धा नेमके
आपल्या राज्याभिषेकाच्या दिवशीच हे कसे
घडले, या गोष्टीचे राजशेखरला फार
आश्चर्य वाटले.

इतक्यात कोणी तरी व्यक्ती घोड्यावर
बसून आली व तलवार उपसून चोरांवर
तुटून पडली. चोरांना पाप रोवून स्वरक्षण
करण शक्य नव्हते, चोर पळून गेले. त्या
चोरांना धरण्यासाठी राजशेखर त्यांचा
पाठलाग करू लागला.

परंतु त्याच्या मदतीला आलेला माणूस
म्हणाला- "राजा! आतां तुला ते सापड-
णार नाहीत. मीर खाल्ल्यावर पुन्हा ते
या राज्यात राहणं च शक्य नाही."

राजशेखरने त्या व्यक्तीला विचारले
'कोण हो, तुम्ही?' तुम्ही या देशातलेच
का? तुम्ही मला फार सवत केलेत."

राजा! मी राज्याच्या राज्यात राह
णारा आहे. उदरनिर्वाह झालेला, म्हणून
मी या राज्यात आलो. कलपासून मला

माझा मुलगा भटला नाही त्याच्या घोड्याचे
मी निघाले तेव्हा चोरांनी माझ्याला
गाठल्याने मी पाहिले, कालच मी आपल्या
राज्याभिषेक पाहिला, म्हणून मी आपल्याला
ओळखले." तो माणूस म्हणाला.

आपली प्रजा नसली तरी आपली मदत
करणाऱ्या परदेशी माणसाचा उचित मत्कार
करण आपले कर्तव्य आहे असे दाखून
राजशेखर आपली खंडी मगलून त्या माण-
साच्या हातात देत म्हणाला- "उद्या सकाळी
दरजारात मी ही जगली धाखवून तुला काय
मागेल मी माग मी तुला बंदन.

तुम्हा दिवशी दरबार भरला दरबा-
रात सर्व लोक आले, परंतु वडीक म

आलल पाहून राजशखरला आश्चर्य वाटल त्याला कारण कळला

इतक्यात तो परदेशी अगदी घट्टन आला

राजशखरने त्याला ओळखून जवळ घावला मागितलं व म्हणत्या तुला काय हवे मी माग मी तुला देता

प्रभो! परवा रात्री माझ्या मुलाला चोरी करीत असता आपल्या वडिलांनी वेद करून तुझ्यात टाकलं होते कृपा करून त्याला त्याच्या चुकीबद्दल माफी करावी अशी माझी हान झाली प्रार्थना आहे ना आज्ञा पालवता एक मुलगा आहे त्याला मांडव्यास मी घाला

म्हणाला

राजशखर ने ऐकून क्षणभर बक होऊन पहात राहला मंतर विचार कर लागला, परवा रात्री तर आपणच चोरी केली हातो अणखी दुसरी चोरी तर झाली नव्हती कंद हाऊन तुझ्यात पड-लल्या व्यक्तीला हा माणूस माझा मुलगा म्हणतो आहे याचा अर्थ काय? सभेत वडील हजर असतं तर एका क्षणात हा प्रश्न साडवू शकलं असतं!

राजशखर चढविशी आपल्या सिंहासना वरून खाली उतरून राजवाड्यात निघून गेला दरबारात हुनर असलेल्या सर्वांना तो प्रसंग विचित्र वाटला

तेव्हा परदेशी आपला वेष काढून ठेवून आपल्या खऱ्या स्वरूपान प्रकट होऊन उभा राहिला तो व्यक्ती म्हणजे श्रीरदत्त महा-राजच खून हांम त्याला त्याचा जयजय-कार केला ते आपल्या भासलावर वसुंत दरबाराच्या इच्छेला मान देऊन म्हणाल- 'मीच मुलाच्या बोलण्याची परीक्ष, चण्या-माठी हे सर्व करू हान'

इतक्यात राजशखर स्वतः त्यान पूर्वी ओ चोराचा वेष केला होता तो घ रण करून दरबारात आला व म्हणाला- 'बाबा' तुम्ही कोठ गेला होता? बला

मला आतांच सोपलं

कैश्याला पाहताच श्रीरदत्त मिहासतावरून उतरून म्हणाला- तुला सोडवणारा राजा कोठ आहे?

परदेश्याचा वेष धारण करून येणारा माणूस आपला वडीलच असल्याचं एकाएकी राजशखरच्या लक्षात आले व म्हणाला- "चोराला तुझ्यातून सुटका देणारा मीच" वस म्हणून राजशखरने चोराचा वेष काढून फक्त दिला दरबारात तो प्रसंग म्हणजे वर्षातातीतच होता

श्रीरदत्ताने आपल्या मुलाला प्रेमान मोठे आलिंगन दिलं

आपल्या वारकीदीतील राज्य-कारभाराची व्यवस्था कशी काय आहे ती कळावी म्हणून मी वेष पालटून चोराची भूमिका केली होनी आपणच मला कैद केला हे कळलं असूनही आपण कशी काय चयनशी करता व शिक्षा कशी देता हे समजून घण्यासाठी मी आपली सुटका

करून घेतली नाही आपण किती दाक-वगाची दाखवून देणाचे रक्षण करीत आहात ते समजून घेतलं परंतु मध्याच एका परदेश्याचे पाच कैदे आले हे माच मला कळलं नाही राजशखर म्हणाला

तुम्ही हुमारी व कतंगारी पाहून माझ्या मनाचे समाधान झालं तुम्ही रभीस घेण्यासाठीच तुझ्यावर चांगकरवी मी हल्ला करविला मी सर्व नाटक हान चोरी करणाऱ्या स्वरुपाविषयी तू काय निर्णय केला असताना हे परहण्यासाठीच मी एका परदेश्याच्या वेषात येऊन तुझ्याजवळ त्याला सोडण्याची प्रार्थना केली ना पर-देशी मीच होतो हे तू जसे ओळखू शकला नाहीस तसेच चोरी करणारा तो तरुण तूच हे मी ओळखू शकलो नाही" श्रीरदत्त म्हणाला

'पितापुत्र समान मनर्थ आहेत' कोणी कोणारहून कमी किंवा जास्त नाही" या शब्दात सर्व दरबारातील दांघांची वास्तविकता केली

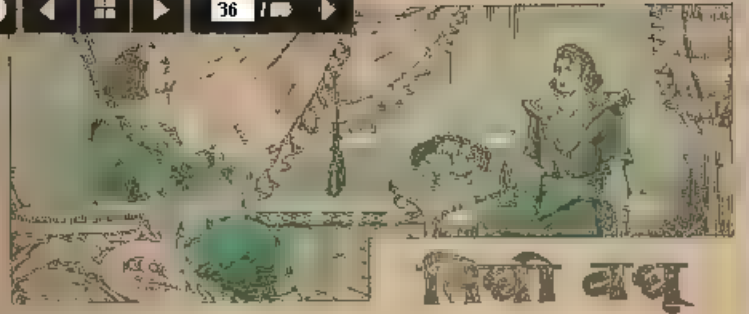
देव जेवायला घालाल!

एका गावाम रामू व भीमू नावाचे दोघे मित्र होते. भीमला कोणी आपला म्हणणारा नव्हता. त्याला नेहूनत करून स्वतःचे पोट भरावे लागी. रामू काही काम करीत नव्हे. आईने वाडले तर घात असे.

भीमू रामूला राखण्या हे रे काय? 'रामू म्हणाला- देव जेवायला घालतो,' रे भीमू म्हणाला- 'नेहूनत केही नाही तर देव देखील पोटभर जेवायला पावीत नाही.'

देव जेवायला घालतो ही गोष्ट सिद्ध करून दाखविण्यासाठी रामू एक दिवशी जंवाऱ्या-फिवाय राहला. भीमू शेवारी बसून राहला. काही वेळाने खरोखरच एक वाडलेले ताट रामूच्या समोर आले. तो त्याला हात लावू लागला तेव्हा ते भाग सरकले. रामू चपून ते उचलून घ्यायला निघाला. त्याला त्या ताटातले धूप लाव दिला. मनाचा निश्चय करून रामूने धूप घावपळ केली. घाम पळू लागला तरी सम त्याच्या पाठीमागे शिबला आणि कसे तरी त्याने ते पचविलेच.

'काय रे लहिलेक ना देवाने जाकून बिलेले ताटमुढा इतकी नेहूनत जेवल्याशिवाय तुझ्या हातात आले नाही.' भीमू रामूला म्हणाला.

तिथी वधू

मायापूर संस्थानच्या सभोवती आणखी तीन खस्ताले होती. त्यांची नावे अनुक्रमे रत्नगड, कुंवरपूर व तिहमूम अशी होती. या तिन्ही मध्यामागच्या वशिपतींना मुलगा नव्हता. एकेक वेळ होती त्यांनी माने अनुषंगे नदिनी ललित व स्वप्ना अशी होती. तिथी विवाह योग्य ज्याच्या मुली होत्या.

मायापूर संस्थानचे प्रमुख देवाशीष यांना कल्याण नावाचा एकुलता एक मुलगा होता. त्याला राजपुरुषाला योग्य अशा रात्री पुढाविद्या जन्मत होती. म्हणून सभोवतीच्या निघां संस्थानिकांच्या मनात त्यालाच आपला जांबई करून घेण्याचे होते. त्यांनी देवाशीषाकडे आपले दूत पाठविले.

देवाशीषासमोर एक मोठा प्रश्न उभा राहिला. आपल्या बोगारच्या राज्य

बराण्याशी वितुष्ट राण त्याला पसंत नव्हते. ते तिघही त्याच्याहून जास्त बलिष्ठ होते. त्यांना राग आला तर केव्हाही स्वारी करून त्याचे छातेसे राज्य जिंकून आपल्या राज्याला जोडतील, ही भीती त्याला वाटत होती. रत्नगडच्या नादतीत आणखी एक महत्वाची समस्या होती. मायापूरच्या व्यापार्यांना आपल्या पालाची नवाण रत्नगड घागेच करावी लागी. म्हणून रत्नगडही वैर करण म्हणजे स्वतःच्या हाताने स्वतःच्या पायावर कुन्हाड मारून घण्यासारखे होते. शिबय आणखी एक शमस्या होती. तिन्ही संस्थानिकांच्या राजकन्या एकीहून एक सुंदर होत्या, परंतु रत्नगडच्या राजकन्ये-दीने शत्रुकुमार कल्याणच्या मनात लग्न करावयाचे होते. एकदां दोघांची भेटमुढा झाली होती. नदिनीला त्याच्याशोच लग्न व्हावे असे वाटे.

तिघे दून आपापल्या राजधानीला पर-
तल्यावर देवाशेषन बल्याणला उबळ
बोळातून घडून त्याचे मत विचारले
म्हणाला- आपल्याला राजकीय दृष्ट्या-
सुद्धा विचार करायला हवा कारण तिघे
आपल्याला सांखेब तेव्हा तिघींशी लग्न
करून घप हाच एक मार्ग दिसतो

' त्याचा ते तिघे सस्थानिक मान्य कर
तात, असे नाही वाटत मला कल्याण
म्हणाला

' मग काय करावे?' बापान विचारले
' आपला निर्णय कळवायला थोडा
शवची मागून घ्या मध्यतरे विचार करून
माग काढायला पुष्कळ अवकाश मिळेल'
कल्याण म्हणाला

दरबारी आदुगार मासक्या राजकुमार
कल्याणाचा एक घनिष्ट मित्र होता तो
त्याच दिवशी राजकुमाराला भेटायला
आला तेव्हा त्याला उदास मनाने बसलेला
पाहून सोपनाथने विचारले "असा काय
रे बसला आहेस? कल्याणने त्याला सर्व
समस्या छान समजावून सांगितली आणि
तदिनीशीच विवाह करण्याची इच्छा
असल्याचे देखील सांगून टाकल

असं माग! एका दगडानं दोन पक्षी
मारायचे आहेत होय? रत्नगडच्या राजाशी
तुम्हाला मैत्री हवी आणि तुझं तदिनीशी
लग्नसुद्धा शाळ पाहिजे शिवाय इतर
सस्थानिकही नेर नको आहे तुम्हाला
होय ना?' सोमनाथन विचारले

"तुम्हा इद्राजालाचा या कामाला काही
उपयोग होईल का?" कल्याणन त्याला
विचारले

"हत्त चलावो आणि थोडी हुशारी
राजविनी तर दम्य आहे इद्रजालाच्या
सहाय्याने काय होणार नाही रे? पण हे
यांग, तुम्ही तदिनीशी आळख आहे का?"
सोमनाथन विचारलं

"इतकी वाट ओळख नाही, तरी तिला
विचारून तिची मदत घेता येईल कल्याण
म्हणाला

"आपली युक्ती यशस्वी व्हावी यामाठी
मी तु मागितल्याप्रमाणे करावला नयार
होईल का?" सोमनाथन विचारल
'माझ्याशी लग्न करण्यासाठी ती वाटल

ते करायला नया होईलसे, वाटत
कल्याण म्हणाला

' तर मग तुम्हा प्रणः सुटलाच'
सोमनाथ म्हणाला

दुसऱ्या दिवशी कल्याण आपल्या वडि
लांना भेटून म्हणाला- आपल्याभार-
त्तास तिघां संघात्मिकाचा विविधित्तिनावर
विश्वास असणान तेव्हा बंधूची निवड कर-
ताना थोडा मन्त्रन पूजाविधी बरीरे करावा
लागेल त्यात कुकवाची परीक्षा एक विधी
आहे तिघा राजाबद्द निराप पाठवून तिघाची
त्या गोष्टीस मान्यता असल्याचे दिवाहन
करा' त्यानं आपल्या वडिलांना सोडलेली
सर्व युक्ती कशी आहे हे थोडक्यात
सांगितलं. राजा आनंदानं आपल्या अब्रा

रीत वसून लव्हाज्यासह तिघां सध्यानि काणा जाऊन बेटला सर्वांनी मान्य केलं ठरल्याप्रमाणे तिघं सध्यानि आपापल्या राजकन्याला घेऊन सहकुटुंब सहपरिवार एका बुरोह्यामरोवर मायापूरच्या बैबालयाच्या मोठ्या आवारात दाखल झाले. बैबालयात शोरणं बांधून पताका बांधल्या होत्या कल्याण नवऱ्यामुलांना पोषाख घातून आला होता तिघां तज्कन्या नवऱ्यामुलींचा पोषाख करून अज्या होत्या नंदिनी, लतिका व स्वप्ना एका बाजूला उभ्या होत्या व कल्याण दुसऱ्या बाजूला उभा राहिला

देवळातल्या पुजाऱ्याने पूजा आनोपून भारतीच्या तबकात तेलत भिजविलेले कुकू आणले त्याने तिघा राजकन्यांचा उजवा तळहात ओल्या फडक्याने रचून पुसला आणि घट्ट मूठ बळवून घ्यायला सांगितले त्यानंतर कल्याणचा तळहात स्वच्छ पुसून त्याला कुकू लावले व म्हणाला- "या तिघांपैकी ज्या राजकन्याच्या

भाष्यात या रं कुकू तिघां विचारून घ्यायला लिहिले आहे तिच्या तळहातला या कुकूचाचे बोट लागेल बरो सांगून कल्याणच्या हातावरचे कुकू दोटात घेऊन काढले नंतर राखण्याकडे गळून म्हणाला भूमीने! उघडा पाहू मुठी

लतिका व स्वप्नाचे तळहात तसेच स्वच्छच्या स्नेह्यतेने नंदिनीच्या तळहाताला आय कुकूचाचे बोट होते. तिघां सध्यानिपांनी पुढं येऊन नंदिनीचे अंभनंक्ष केल लतिका व स्वप्ना निराश झाल्या तरी त्या आपल्या आईवडिंबाबरोबर लग्नसमारंभाला हजर होत्या

नंदिनीच्या तळहाताला कुकूचाचे बोट कसे लागले? तिने आपल्या नखांना बँदी लावली होती मधल्या बोट्याच्या नखाला थोडं कुकू लावून ठेवले होते मेढोच्या खांबड्या रंगामुळे तेंपं कुकू लावून ठेवून वसूनही दिसले नाही मूठ वळविताने ते कुकू तळहाताला लागले हे काम तिच्या करवी कल्याणनेच करविले

वाक्पटुत्व

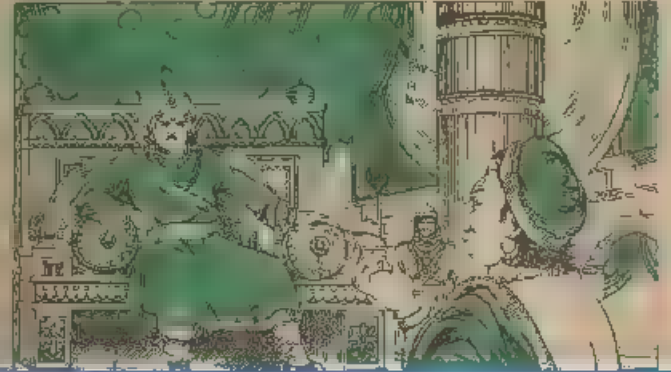
मंगळगिरी नावाच्या मार्क रामशास्त्री नावाचा एक न्योतिषी रहात असे त्याला दरबारी कवी व्हावे असे काढू लागले राजाचा भेटून त्याने मनातली दफ्तरां धाक केली

परंतु राजाचा न्योतिषावर तितका विधायन नव्हता न्योतिषी म्हणून नोकरी मिळावी म्हणून जे कांणी येत त्यांना तो विचारी- "मी तुम्हाला नोकरी देणार आहे की नाही हे प्रथम सांगा!" ते म्हणत, "हो देणार आहांत, महाराज तेव्हा राजा म्हणें-" कुकूतं मी नोकरी देण्याच्या विचारात मुळीच नाही तेव्हा काढू लागला

त्यांनी ते देण्याकें मनात तडक्याचे संभाव्यं तर तो म्हणें- "तुम्हाला मी नोकरी दिली तर तुमच्या न्योतिषाचाच तो अपमान होईल नाही का? म्हणून ते उत्तर कोणो देत नसे परंतु बोजव्यात रुपयासाठी जांयने खुद होत ते म्हणाले- "आपण मला नोकरी देण्याच्या विचारात नाही"

"तुमचं म्हणणं बोटं ठरलं, मी तुम्हाला नोकरी द्यायचं ठरविलं आहे परंतु तुमचं न्योतिष बोटं ठरलं म्हणून तुम्ही आपल्या बाटेने बाबू लागला कसे" राजा म्हणाला

"शास म्हणणें बोट ठरलं नाही, आपण मला बोट नोकरी दिलीत? मात न्योतिष बोट ठरल्याने जसेल तर मला नोकरी द्यावी लागेल नाही तर न्योतिषाची बोट बाणि मला नोकरी देण्याचा विचार मनात धरोवरच होता तर का!" रामशास्त्री म्हणाला

डोळे उघडले

एका गावात विठोबा नावाचा एक शेतकरी धान्याचा व्यापार करीत जसे त्याला नियम माऊ होते ते भात शेंती करून चार पैसे वाचवीत त्यांनी पांडे बोड करून पैसे वाचविले व आणखी शेत विकत घेऊन इतर कोणाच बर झाले विठोबाला पड्यात नसे

विठोबाकडे कागदाचे काम करणारा पांडोबा त्याला म्हणाला तुम्ही सला देता तेवढ्या पन्नागत माझ बाबत नाही मला याडे कर्ज दिलेत तर मी सुद्धा धान्य-व्यापाराने उत्तुल्ल स्वस्तात धान्य विकत घेईत व ते तुम्हालाच अगदी थोडे कमिशन घेऊन विकीत तुम्ही ते जाल्ले किमतीत विकून जवढा नफा होईल ती घ्या

ते ऐकून विठोबा त्याला म्हणाला- काय ते माझ्यासारखे श्रीमंत व्हायच

आहे वाटतं तुझ्या मलान? तू श्रीमंत झालाम तर माझ्याकडे कारकुनाच काम कोण करील रे?

विठोबाला काय उत्तर द्यावे, पांडोबाला सुचलं नाही म्हणून तो काहीच बोलला नाही

एकदा विठोबा व पांडोबा दोघ राजा रच्या मावां धान्याच्या खरेदीला गेल तेथले काही हसाल त्यांना म्हणाले- 'तुम्ही धान्यच घ्यावा आम्ही शेतकऱ्यांना भेटून धान्याचे भाव ठरवून घेते आम्हाला तुम्ही एका खडीला चार रुपये दिलेत तरी पुरतील'

विठोबा हसून म्हणाला "तुम्ही सुद्धा माझ्यासारखे श्रीमंत व्हायच ठरविले आहे वाटतं? ते काही तकी तुम्ही धान्याची पोती पडावापर्यंत पाठीवर आणून पांचती करा म्हणजे झाले"

पैसे सुद्धा कदाचित मिळणार नाहीत असा विचार करून गप्प राहले विठोबा चार पडाव भरून धान्य त्या गावात खरेदी केले, व पडावात घालून पाठीमागून घऊन याबला पांडोबाला सांगून विठोबा आपल्या गावी परत निघून गेला

दोन दिवसांनी पांडोबा विठोबाकडे घरी जाऊन डोळ्यात पाणी वाडून रडत आसरीत उभा राहिला विठोबाच ब्राह्मर घऊन पांडोबाला रडत उभा असलेला पाहून विचारले- असा का रे उभा? काय झाले तमी काय?

काय बोल् म्हणता? मी चारही पडा वान धान्य घालून येत होत ऐन खोल पाण्यात पोचला असत आणि वादळ आले आणि चारही पडाव बडाले हो' मुलां व पुण्य होते म्हणून मी जिवन पत्तळो पांडोबा म्हणाला

ते ऐकताच विठोबाच्या मनात परस झाले त्याने कर्ज काढून मोठ्या प्रमाणात व्यापार करावा म्हणून धान्य खरेदी करे तर सर्व साल पाण्यात बुडून गेला

तो आपल्या वडील सावडांकडे गेला आणि त्यांच्यावर जो प्रसंग आला होता तो कथाकार हात आपटून दाखून खाली बसला ते त्याला म्हणाले- "काय रे कर्ज

काढून व्यापार करायला आम्ही तुला सांगितले होतं का? इस्टीतला आपला वाटा घऊन तू काय वादळ ते कर

विठोबाच आपल्या वाट्याचे घरदार सर्व विकून कर्ज फडले आणि स्वतःला दिवाळखोर म्हणून घेतले नाही एवढेच

उभे राहिलेला जागा नाही असा मित्रांनी विठोबाला पांडोबाच आपल्या घरी आश्रय दिला विठोबाची बायको मी कशाला राहू आपडीत कोणाच्या आश्रयात?

असे सांगून साहेरी निघून गेली

'भला चार मुल जाहल आता आपण हुमाली किवा माळ सजूरी केव्हा निघाय पाठे बरणे शक्य नाही' असे सांगून

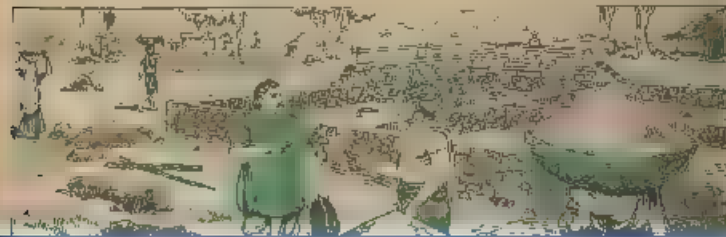
गोंदोवा विठोवाला बरोबर घडत एका गंधडाफड गेला त्या गंधडात दोघात रोपल्या उचलून त्याचे काम देऊ

विठोवाला ते काम करण आंबडले तर नाहीच ते विशेष फायद्याच मुद्धा वाटल नाही म्हणून तो गंधडावाला म्हणाला- 'मला मुद्धा गंधडात काम करावस वाटते आहे मला ते शिकवता का?'

गंधडा हसून म्हणाला म्हणजे तू हे काम शिकून माझी बराबरी करणार आहेस होय? तुला रोपल्या उचलून त्याच काम आहे ना रे?

तेव्हा विठोवाला त्यान असच उत्तर पागे एकटा दिले होय, ते आठवल आणि त्याचे डोळे उघडले

कारी दिवसांनी ते बांधील होते ते पर बांधून झाले विठोवाला कळू विन्यासवाय पांडाबासे त्याच्या साधुरबाडी वानमी पाठ विलो की ववापारात विठोवाला खूप कायद झाला; नवीन घर बांधले आहे गृहप्रवेशाला विठोवाच्या मजदोरीना वंजून यावे

विठोवाला व त्याच्या बायकाला दोघात आघाळ करून थारला मांगून पातावर बसायला सांगितले भटजीना यकून मजे जाणू केला विठोवाच्या नानवाड्यांनी अहेर वगेर केला

हे सर्व काय चारुल आहे, हे विठोवाला कळत नव्हते सर्वांची जेवण वगैरे आटी पल्यावर पांडावा विठोवाजवळ वसून म्हणाला हे घर तुमचच तुमचे पडाव वुडले बिडले नाहीत तुम्ही तेव्हा मला म्हणाला होतात ते मला फार लागल तुमचे डोळे उघडावे म्हणून मी हा सर्व उद्योग केला

होय बाबा, काम वरला तू सुद्धा बायला बराबरान राहल पाहिजेस असे सांगून विठोवाने पांडोवाला व्यापा रात झालेल्या मिळकतीला अर्धा वाटा दिला, विठोवाला सौ वदल झालेला पाहून त्याच्या बडीस भावडाना मुद्धा आनंद झाला

परोपकारी छोटू

रामपूरच्या गावकऱ्यावर एकदम चोरांची भीती आणि भुतांचे भय बरी दोन सकटे यकून कोसळली. गावाच्या एका टोकला एक जुना राजवाडा होता त्या वाड्यात भुतांनी आपला अड्डा केला आहे, अशी गावात बातमी पसरली म्हणून काटोख पडल्यावर कोणी बराबर हेर पडण्याचे धाडस करील नसे म्हणून तो वाडा चोरांना फार सोयीचा होता

या दोन सकटांना बरे तोड बायचे या चिंतेत गावकरी अमतात छोटू आपल्या कुठ्याला बरोबर घेऊन त्या गावी आला छोटूला स्वतःचे गाव नव्हते की नाल्यातला कोणी त्याला आपला म्हणणारा नव्हता. तो गावोगाव हिंडे आणि ज्या गावात तो चार दिवस मुक्ताम करी या गावातल्या लोकांना त्याच्या कडून होईल ती मदत करून घेत असत रामपूरचे गावकरी धावतून

गेलंले पाहून आणि अधिक वृष्ट्याही त्यांचे फार नुकसान होत असलं पाहून ते गाव सोडून जायला त्यांचे मन त्यांना सांगना त्यान त्या भुतांच्या वाडेपातच मुक्ताम टोकला आणि संबंध बाढा आत चांगला फिरून पाहिला वाडा जुनार होता खरा, परंतु त्यामुळे त्याला किंवा त्याच्या कुत्र्यांना एकही भत दिसत नाही की त्यांचा कास झाला नाही गावकऱ्यांना भुतांचा भीती वाटते आणि चोरांचाही मुळमुळाट आहे तर या दोन्ही मध्ये काही तरी परस्पर सन्नध असला पाहिजे असे त्याला वाटल म्हणून दोन्ही प्रश्न एकदम सोडविता येतात का हे पाहण्याचा त्याने विचार केला

दुसऱ्या दिवशी तो त्या गावाच्या पाटला- फड बला आणि म्हणाला- "चोरांचा समा- चार काय तो मी घेता आणि मी सांगतो तशी गावात दबडी पिटविण्याची व्यवस्था

टाक्याचा हिमत हाडून आणि हुसरा फायदा हा झाला की रात्रभर भुतांच्या वाड्यांत राहून आल्यावर भुते नसल्याची खात्री झाल्यान गावकऱ्यांच्या मनातली भुतांची भीती पार नाहीसा झाली.

तरी छोटू निराश्व लोकांना चोर म्हणून नैव करून ठेवतां अशी काही विम्वसतांशी लोकांती पाटलाकडे तक्रार केवो पाटलान चकशी केली तेव्हा छोटू म्हणाला गावकऱ्यांच्या मनातून भुतांची भीती काढून टाकण्यासाठी मी हे सर्व करीत आहे. भुतांची भीती गच्चादिवासा चोरांची भीती जाणार नाही.

तेवढ्याने पाटलाच्या मनाचे समाधान झाले व छोटूने गावातल्या चांच्या बंद केल्या थांबवून त्याची पाट थोपटला व जाहीर सत्कारही केला.

हे झाल्यावर पुढे विवशी तंत्री दोघ जण तरुण भुतांच्या वाड्यात छोटूला भेटायला येऊन म्हणाले 'काय हो, तुम्ही गावातल्या सर्व चां-या बंद केल्यात म्हण धर्मराज सभाविने खोराचा वेडीबसत नाही करणार का?

घरादार सभाविने चोर कोण आहे हे कळू नर वे? छोटूने विचारता त्या दोघांनी त्यांच्या बंडिलांचा उत्कृष्ट काज

त्यांनीच आल्यावर पाटलाचा पाट त्यांनी तशी त्याच्या वापाचे भाय गोपू होते त्याने जिवंतपणी कुलकर्ण्याकडून चार हजारोच कर्ज काढले आणि कर्ज रोखा लिहून दिला. त्वर त्यांनी सर्व कर्ज फडल, परंतु कुलकर्ण्याने कबरींवा परत दिल्या नाही. नंतर गापू काही दिवसांनी मरण पावला. मरताना त्याने मुलांना बोलवून सांगितला की कुलकर्ण्याकडून तो कर्जरोखा परत घ्या.

कुलकर्ण्याने कबरींवा गोपूच्या मुलांना परत नर दिला नाहीच. त्याच्या आघारे तो गोपूचे चर बळकावून त्याने राहू लागला. गोपूच्या मुलांना रहायला घर राहिले नाही.

तुम्ही म्हणता आहां ते खरे की खोटे गहिल्याने पाहून त्या कुलकर्ण्याचा नवीनमत मी करतो तुम्ही जा. अम सांगून त्या दाघां तरुणींना छोटूने घरी पाठवून दिले आणि रात्री गम्भीर निवडत्यावर कुलकर्ण्याच्या घराच्या भितीला भाक पाडून ठवून दिले.

मुस ये दिवशी छोटू पाटलाना घरी भेटून म्हणाला- 'तुम्ही एकदा कुलकर्ण्याला बोलावता का?'

कुलकर्ण्याने आल्याबरोबर छोटूला पाहून विचारले 'काय रे, त गावातल्या चोऱ्या

सर्व बंद केल्यास, होय ना? काळ रात्री आमच्या घराच्या भितीला कोणी भाक पाडल की?

'त माणसाचे काम असणं शक्य नाही कुलकर्ण्यासहच' भुतांचे काम असले पाहिजे. छोटू म्हणाला.

भुतांचे? तुला नसे वाळले रे? कुलकर्ण्याने विचारले.

मी भुतांच्या वाड्यात तर राहतो? छोटू म्हणाला.

होय! पण ती भुते तुला वास देत नाहीत का? कुलकर्ण्याने विचारले.

त्यांना वास दिला किंवा त्यांचा काही अपकार केला तरच ती आपल्याला वास

करा. काळोख पडल्यावर कोणी घराबाहेर येऊ नये. गावभर मी गप्प चालतो आणि शेजारे कोणी दिसेल त्यांना मी चोर समजून पकडता.

त्या प्रमाणे छोटू आपल्या कुठ्याला बराबर घेऊन गावभर उजाडपर्यंत गावात गन्त चालू लागला. रात्री कोणी हिडताना आढळ त्याला पकडून त्या जुन्या वाड्यात खार झणून कैद करून ठेवी आणि उज्या हन्यावर सोडून देई. अशा तऱ्हेने दराज एक रात्र भुतांच्या वाड्यात दोघां निघोता रहावे लागे.

छोटूच्या या प्रयत्नांमुळे त्या गावातल्या लोकांना दोन ताहचे फायदे झाले. तो

देतात. मी त्याचे काही काही वाईट केल तर ना? परंतु सररोज गापूचे मृत येऊन कोणी तर त्याच्याशी विश्वासघात केल्याचे मला मागते. ते तुम्हांला एकदा भुतांच्या घरात बोलावून घेऊन या म्हणाले. छोटे म्हणाला कुलकर्णीचे तोंड एकदम फिक्के पडले त्यांनी वाचाव जेव झाली.

“तशी भूत स्वभावान चांगली असतात! आज रात्री तुम्ही माझ्या बरोबर चला गापू तुम्हांला काय म्हणते ते तुम्ही जरा ऐका” छोटे म्हणाला.

हाय कुलकर्णी काका! भुतांशी नोवण्याची संधी मिळते आहे हातची जाऊ देऊ नका पाटोल म्हणाला.

‘नका’ हो! मला तो गापू गळा दाबून ठारून करील त्यानच माझ्या घराच्या भिंतीला भोका पाडले असावे कुलकर्णी म्हणाला.

त्याला तुमच्या वर इतका राग असण्याचे कारण हो काय?’ पाटोलाने विचारले.

पैसे फेडले परंतु त्याने लिहून दिलेला कजरोखा परस काग्याच्या आत ती अरण पावला मी लोभाला बळी पडून ती कजरोखा दाखवून त्याचे घर बळकावले त्याची मुले उघडी पडली ती माझ्यावर सूड उगवणार!’ कुलकर्णी म्हणाला.

‘अस सागा! सरमग त्याचे घर त्याच्या मुलांना देऊन तुकसान भरपाई म्हणून एक हजार रुपये देऊन मोकळे व्हा’ तुमच्या वाटला जाऊ नकोस म्हणून गोपूच्या भुताला मी सांगता छोटे म्हणाला.

कुलकर्णीने गोपूकडून लिहून घेतलेला कजरोखा पाटलाच्या हवाली केला आणि गोपूच्या मुलांना त्यांच्या घराचा माकरी हक्क सोपवून तुकसानभरपाई म्हणून एक हजार रुपये दिले.

ही गोष्ट घडली त्याच्या दुसऱ्याच दिवशी छोटे आपल्या कुम्याला घेऊन रामपूरहून दुसऱ्या गावी पर्यटन करीत निघाला.

व्यर्थ मानवजन्म

फार पूर्वी नक्षशिखा विद्यापीठाचा पाठ्यक्रम संपल्यानंतर आपल्या विद्यार्थ्यांना संबोधन करून एका वृद्ध अध्यापकाने निरोपाने भाषण करताना असा उपदेश केला— मानवजन्म हा प्राणि-भाषातला सर्वश्रेष्ठ जन्म आहे त्याचा दुःखसोंग करता कामा नये मनुष्य मरण पावला तरी मरणापूर्वी त्याने देशाचे समाजाचे इतर लोकांइतके आजखी काही नाही तर निदान स्वतःचे तरी हित हाईन असे कर्ण्याची गरज आहे परंतु व्यर्थ मरून व्यर्थ जन्मला व मला असे म्हणवून घऊ नये.

गुत्तर्य! व्यर्थ प्राणी कोणाला म्हणा-वयाचे? असे एका विद्यार्थ्याने विचारले त्याविषयी मी एक गोष्ट सांगते’ अस सांगून त्या वृद्ध शिक्षकाने ही गोष्ट सांगितली.

फार पूर्वी सुतद नावाचा राजा अंग-देशाचा राजा होता तो एक योद्धा राजा असूनही नियती विरुद्ध झाल्याने त्याच्या राज्यात अराजक पसरले ती संधी साधून त्याच्या शत्रूने त्याच्यावर स्वारी केली.

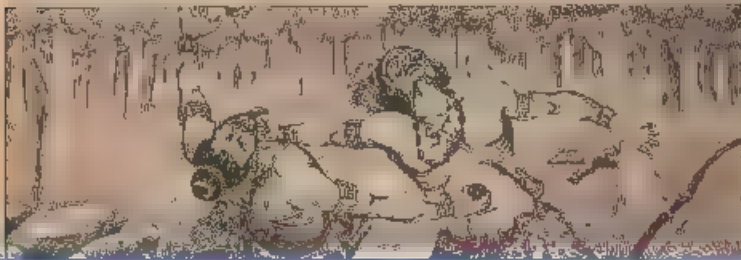
“तो योद्धा लढा व पराक्रमी ही तसाच होता परंतु त्याला शत्रूबरोबर युद्ध करीत असता राग्यात राहून राजद्रोहाशीही दोन हात बराच लावले परंतु तो हिमंत न हारता प्रयत्न करू लागला त्याने हातात शस्त्र धारण करू लागल्या प्रत्येक नाम-रिकाला सैन्यात भर्ती करव्यासाठी त्याने खूप प्रोत्साहन दिले.

त्याच्या राज्यात दोन निष्ठात धनुर्धार होते त्यांना सैन्य तयारी केल तर फार उत्तम होईल असा सल्ला सेनापतीने राजाला दिला त्या दोघांना शत्रू ज्या वाटून गेणार त्या वाटवर झाडावर बसवून

ठवळ तर ते जावक्याल प्रसन्न प्रसन्न
वीगांना निवडून त्यांना बाण मारून ठार
करतील असे मनापलीला वाटत होते

राजाच शिपाई या दोघां धनुर्धरांच्या
शौर्यार्थ निघाले त्या दोघांना ती गोष्ट
आधीच बळकती होती त्यांचे निवार
कला की राजाच्या सैन्यात भक्ती होऊन
राजाची गुलामगिरी करण्यापेक्षा स्वच्छंद
पणे राहून राहून शिकार करणे
जास्त बरे त्यांना शिकार तेव्हापासून
जो आनंद व स्वतंत्रता वाट ती राजाच्या
पदरी मोकरी राहून युद्ध करण्यात वाटत
नव्हती.

ते दोघे शिकारी राजाच्या शिपायांची
नसरे घुमवून राजागतीतून पसार झाले
आणि अरण्यात निघून गेले दिवसभर ते
खूप भटकले परंतु जंगलात मध्याकाळ
शाली तरी एवढी शिकार मिळाली नाही
परंतु काळास पडू लागला तेव्हा एक
हरणाचे पांढर आडीत पळताना त्यांना
दिसले दोघांनी तम घेऊन एकदम बाण

मरून पडले

नंतर त्या दोघांचे हा शिकार करणाऱ्या
या गोष्टीवरून आडप मूक झाले प्रत्येक
त्यांनी शिकार म्हणून चवनावात रागू
लागला माझाच बाण पडल्यान लागला,
म्हणतच ते मेल जम दोघे म्हणू लागले
आणखी काही वेळ दोघांचे असेच वाटण
होत राहिले

हाता होती दोघांना त्वष्टे लावला व
दोघे हातवाईवर आले दोघांनी आपापले
खोरीर दुपसले आणि परस्परांना मारून
जायच्या नागां ठार झाले

कृष्ण आचार्य यशवंत कशा मागून
म्हणाले- ते दोघांचा जन्म व्यर्थ नव्हते
का ' त्या दोघांनी हे शौर्य जर रणांगणावर
वाक्यिरे असते तर देशासाठी राष्ट्रासाठी
ते मरण पावले म्हणून अमर झाले
असते व त्यांना खोरगती सुद्धा प्राप्त झाली
असली '

महावली हनुमान

राज अयोध्येतून वनवासाला निघाला तो
चैत्रगुप्त पंचमीच्या दिवशी चक्रगोळा,
म्हणजे चैत्रगुप्त चवथीला चवदा वर्षे पुढी
होणार होती त्याच्या दुसऱ्या दिवशी
म्हणजे पंचमीच्या दिवशी तो भरतारजांच्या
आश्रमात येऊन पोचला होता त्यात
भरताराज मुनींचा प्रणाम केला म म्हणाला-
' मुनीश्वर ' मी अयोध्या तगरीचा वृत्तंत
अपणाम विचारीत आहे, तेथे सर्व स्वरूप
आहेत ना? राज्यात सर्वत्र सुख व शानती
नासत आहे ना? भरत प्रजेंचे शासन
चांगल्या प्रकारे करतो आहे ना? आपल्या
तिथी मातांशी खुशाल आहेत ना? "

गुढावसुती म्हणाले- भरताने शंभो
चवदा वर्षे रत्नागुढा वेळ नाही रात्र

अंग मातीत माजलेल आहे, कस वाढले
आहेत आणि त्यात उठत पडतपा माहेत
तुझ्या पादुकांना दररोज तमस्का वरून
तो राज्यकारभार चालवीत आहे तुझ्या
यंत्राची तो वाट पाहतो आहे सर्व खुशाल
आहेत

मुनीश्वरानी रामाला ती रात्र अश्वमेधच
राहून दुसऱ्या दिवशी पुढे आपणाला आपले
केला

राम हनुमतालाला पुढे पारविण्याचे
करवून त्याला बोले वून म्हणाला- तू
धृगवरपूरला जा आणि तेथे गड निघावाला
भेटून मी विजय मिळून येथपर्यंत आल्याचे
संगी तो माझा आप्तसखा आहे त्याला
मी नातो एकुन फार आनंद होईल तो

तु परत आज पाहिलेस वाडवाडिलाती
मिळवून दिलेस राज्य उपभोगावला मिळाले
असतां त गोड्याचा प्रसंग आला की भन
फार दुःखी होणे इतके दिवस त्यान राज्य
बेल, त्याला आपली मुले राज्य करण्याचो
इच्छा वाहे असे वाटल्यास त्यालाच राज्य
कहा दे परंतु ते सर्वे तु आम्ही अयाध्यच्या
जवळ पोचण्यापूर्वी पळून सांगितल
पाहिजेस

अशा रामाची आज्ञा होताच हनुमानान्
मनुष्यरूप धारण केले आणि आकाशमार्ग
अयाध्यच्या द्विकाल निवाला ता धमवेर
पुढास पोचताच गुहाला भेटला व म्हणाला
रामान आपली कुशलवार्ता तुला कळवा-
यला सांगितली आहे आज तर मीना व
लक्ष्मण यांच्याबरोबर भरवण आश्रयान
राजभर गहणार आहे उद्या मकाली पठच्या
प्रवासाला निघणार आहे सोकरच तुम्हा
व रामाची भेट होईल असे रामाच,
निरोप मागून लगेच आकाशमार्ग हनुमान
वावश्यामी पोचला

संदर्भाच्या चार्गी झाल्या वृक्षवन्त्यती
क्षुप होते नदनवनाला लाजविणारी त्यांची
शोभा होती तथून अयोध्या दान घन-
काच्या वाटवर होते वध भरत एक
साधव्य सांघन यजिमानसक धन्य

राम भयान आला कसा राहो या गांधीच्या
विचारात तो मनुज गंला होता सर्वांग
धुळीन व मातांन भासलले होते जग वाढ
लल्या होण्या तो फलत कंदमुळे व फळेंच
खान होता त्याच स्थितीन तो यच्याशी
राजपुंगहितांशी व मनापतींशी संवणा
कीत असे आणि राज्यकारभार पहात
असे त्याच्या हाताखाली काम करणारे
सर्व अधिकारी मगवी वस्त्रे धारण करूनच
सर्व कामे करीत असत

हनुमानान् भरताला भटल्याबरोबर
रणाग केला व म्हणाला 'रामाने तुला
आपली कुशलवार्ता कळवायला सांगितले
आहे तुम्हा मनातल दुःख व औदासिन्य
दूर करण्यालायक एक वार्ता सांगतो
लोकरच तुम्ही व रामाची भेट होईल
रामान रावणाचा वध केला आणि सीतेची
प्राप्ती करून झिंछलली कामे पूर्ण झाल्या-
नर ता गावल्या मनुष्यपराक्रमी मित्रासमस्त
आणि सीता व लक्ष्मणाबरोबर वंत आहे '

तो शुभवार्ता ऐकून आनंदातिरेकाने
भरत यंत्रुद्ध होऊन पडला खुडीवर जाव्या-
वर तो हनुमानाला म्हणाला-"बाबा रे!
तू किती शुभवार्ता घेऊन आलेस? तू
माणून आहेस की देव आहेस मला माहीत
नसही, तिला ही शुभवार्ता आणल्याबद्दल

मी एक लाख गाई शंभर गावें, सर्व वस्त्रा-
भरणे आणि खवदा सुंदर कन्या तुला
बक्षिस म्हणून देता

नंतर भगवान विचाराव्यावकून हनुमा-
नान विचकृत मांडल्यापासून घडलेल्या सर्व
वाण्टो सविस्तर त्याला सांगितल्या

तो ज्ञानत एकून गरजल्या परमानंद
झाला तो शब्दभाला म्हणाला- मने पुरुष-
नागरिकांना स्नान करून पवित्र होऊन
राजधानीत येथजेथे चौक चोरले आहेत
त्यांतील संडपांतीक सत्रे देवांना सुगंधी
फुले वाटून त्यांची आरास करायला आणि
वाजंत्री बाजवून त्यांची वयायेंस्य पूजा
करायला सांग रामाला सामोरे जाण्या-

साठी सर्व मंगलवाच वाजवीत वारण व भाद यांना चलायला साथ सर्व प्रजन वाजत वाजत रामाच्या स्वागतासाठी गले पाहून

शत्रुघ्नाने सहस्रावधी तोंडेरवणीस बोला व त्यांना कामे भांगितली म्हणाला तुम्ही नदीसापापासून अपाच्यापलची वाठ स्वच्छ करा कोठेही त्रासखळग किवा साडहुडा अरता कामा नयन काही जवानी रस्त्यावर घडणार पाणी शिंपडुम त्यावर फुल घालून ठेवावी उज्जडावच्या आत अयोध्याचाल सर्व राजमागे रस्त र गल्ल्या व घरे तोरण व पताका बांधून

शत्रुघ्न नवान् मयली पादिलेव जासो

पडला पाहून होय फूक सोडू मुला इत्यादीच्या दुतर्फा रामाच्या घालून सर्व रस्त सजवून ठेवा

सर्व रणवाज मंत्रा मनापना मंत्रिक त्याच्या मित्रा वृत्रहण, क्षत्रिय वृत्रहण सर्व रामाच्या स्वागतासाठी अयोध्यात निघाल काही लाक हत्तींवर तर काही जण रथात वसून निघाले मंत्रिकांच्या हातात निरतिराल्या प्रकारची शस्त्रास्त्र होमी शूष्टी जयत विजय सिद्धार्थ अर्थवाचक अशोक मन्वाळ आणि नृमन् नावाचे मंत्री निघाल देशरथाच्या राण्या रस्त वसून आधीच नदीयामी किन पांचल्या

भरताने रामाच्या पावुका डोव्यावर उचलून वंतल्या आणि रामाच्या स्वागताथे निघाला त्याच्याबरोबर वाहण व्यापारी प्रमुख नगरिक व स्तान पाठ करणारे निघाल भगवाबरोबर राजचिह्ने छत्र चामर व सुवर्णाचा राजदंड हात

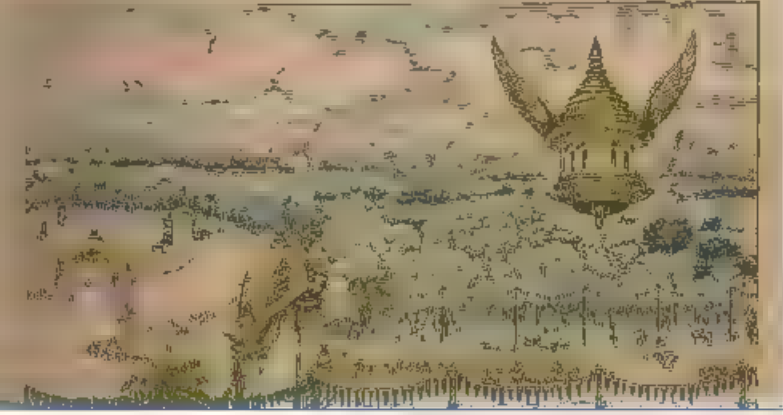
बराच वेळ झाला तरी राम यन असल्या समा न दिसल्यामळे आतुरमनान भर तान इतमानाला विचारले माकडवेला करपाच्या हेतून राम थोडे अहे असे न सांगितलेस का रे ? राम तर येत असल्या दिसत नाही "

राजा व सार्वभौम वाचन करी मंडी मेजवाती दिली त्यांच्या आश्रमा तली सर्व साई कुलाफळीला वाचली आहते वातर ती पाहून भुरळून गेल त्याचा आवाज तुम्हाला एकू यत असेल आता त गोमती नदी पार करून यत असायत अस वाटते आहे आणि ते पहा पुष्पकविमान दूर आकाशात दिसत आहे हे कुबचाचे विमान आहे, यत राम वसून येत आहे त्याच्यानरोबर सीतामाता लक्ष्मण, वानराचा राजा सुग्रीव आणि राक्षसांचा राजा विभीषण आहेत हेतुमानान या शब्दात संरतच्या श्वाच समाधान केले त्या पाठोपाठ तो पहा राम आला "

या आवाजाने सव आसमंत दमदमल रामाच्या दर्शन ले आलेल सर्व लोक आपा पल्या वाहूनवरून खाली उतरले

राम तर आलेल त्याच्या समोर उभा राहून रामाला साष्टांग प्रणिपात करून भरत म्हणाला- "तू वचन दिल्याप्रमाण आपले वचन पाळून करून आम्हां सर्वांना आनंदित केलेस

रामान भरताला विमानात चढायला हात पुढे करून बडबिल भरत सर्व वानर-क्षीरमा प्रेमाने भेटला तो सुग्रीवाला म्हणाला- "तू आम्हां चार भावडांचा पाचवा भाऊ झालास उपकारकर्ता बंधू होतो नंतर विभीषणाला म्हणाला- "तू आम्हाला फार फार सहाय्य केलेस "

शत्रुघ्नाने रामलक्ष्मणाचा प्रणाम केला व मोतेच्या पाया पडला. राम झटेल्या भेटला व तिच्या पाया पडला. नंतर त्याने सुमित्रा, कंकेयी आणि वशिष्ठमुनींना नमस्कार केला. सर्व नागरिकांनी अत्यंत उत्साहाने रामाचे स्वागत केले.

भरताने रामाच्या पादुका स्वतःच्या हाताने रामाच्या पायात घातल्या. तो रामाला म्हणाला— "इतके दिवस मी तुझ्या राज्याचा सामाळ केला, आता हे मी तुला तुरुप्या हाती देत आहे. मी परत अयोध्येला आश्याचे प्रत्यक्ष दोळ्यांनी पाहण्याचे पुण्य मला लाभले. माझा जन्म सार्थक झाला. माझी सर्व इच्छा पूर्ण झाली."

आला होता. तो विमानातून उतरला आणि विमानाला परत कुवेराकडे जायला अर्जुन दिले.

रामराज्याभिषेकाचा मूहूर्त ठरला. राम, लक्ष्मण, भरत व अक्रुष्ण सर्व भावंडांनी क्षीर कराविले. भरत, लक्ष्मण, सुग्रीव, विभीषण आणि रामाने कमाने सर्वाने मंगलस्नाने केली. राम पुष्पमाला धारण करून, श्वच्छ पीतांबर नेसला आणि सिंहासनावर बसला. शत्रुघ्नाने राम, लक्ष्मण व भरताला, पुष्पह्वार, केयूर व इतर आभूषण घातली. दशरथाच्या राण्यांनी सीतेला वस्त्राभूषण घातून तिला तयार केले.

मुमंत्र नावाचा सारथी रामासाठी रथ तयार करून घेऊन आला. राम त्यात बसला. सुग्रीव, हनुमान, स्कानादि आदीपुत्र, व सुंदर वस्त्रे परिधान करून अयोध्येला निघाले.

दशरथाचे सर्व संत्री आधीच गुडे अयोध्येला गेले. त्यांनी वशिष्ठमुनींचा सल्ला घेऊन राज्याभिषेकाची एवं तयारी केली.

रामाने प्रजेला, सुग्रीवने कशी मदत केली व त्यामुळे त्याची संत्री कशी वाढली, हनुमानाने किती सहाय्य केले व ती कसा

महाबळी आहे. वानरांनी युद्धात कसा पराक्रम गाजविला आणि विभीषण राज्याला सोडून आपल्या बाजूला येऊन कसा मिळाला, हे सर्व सांगितले. प्रजेला ते सर्व ऐकून आश्चर्य वाटले. रामाने दशरथाच्या महालात प्रवेश केला. रामाच्या महालात अंतःपुर व उद्यानात सुग्रीव व त्याच्या परिवाराची उत्तरण्याची व्यवस्था करण्यात आली.

सुग्रीवाने चार सुवर्णकलश चार वानर-प्रमुखांना देऊन आज्ञा केली—“उद्या सूर्योदयाच्या आधी तुम्ही चारही समुद्रांचे जल भरून येथे अभिषेकाच्या वेळी हुजर झाले पाहिजे.”

जानुवान, हनुमान, वेगदर्शी व ऋषभ कलश घेऊन पांचशे नद्यांचे पाणी घेऊन आले. त्याचबरोबर चारही समुद्रांचे पाणी सुद्धा घेऊन आले.

त्यानंतर शास्त्रोक्त पद्धतीने रामाचा राज्याभिषेक बोठपा थाडामाडाने झाला.

विभीषण बाल. मथुराचा रामाचा असुरवध केला. त्यानंतर ऋषिजांनी, ब्राह्मणांनी, कन्यांनी व नागरिकांनी आणि एकामागून एक वीर वृक्षांनी रामाचा अभिषेक केला. रामाच्या डोक्यावर शत्रुघ्नाने क्षुभ्र छत्र धारण केले. सुग्रीवाने चामर हाती धरले. विभीषणाने दुसरे एक चामर हाती धारण केले.

बापत्या राज्याभिषेकाच्या शुभप्रसंगी रामाने बाह्याणांना सवलत सोदान, सुवर्णदान व वस्त्रदान केले. त्याने सीतेला एक मोत्सांचा हार दिला व म्हणाला—“तुला वानरांपैकी जास्त चांगला वाटेल त्याला तो तू दान कर.” सीतेने तो हनुमानाला लगेच दिला. त्यानंतर रामाने इतर वानर प्रमुखांना पारितोषिके वाटली.

विभीषण लंकेला परत गेला. त्यानंतर रामाने भरताला युबराज म्हणून मानून राज्यकारभार पहायला सुरुवात केली.

मोलापुर शहरावर कोणाचा अधिकार असावा यावरून अहमदनगर आणि विजापूरच्या मुलतानांचे परस्परांची वैर वाढू लागले. परंतु हे आवडत राहणे कोणाच्या हिताचे नाही असा विचार करून अहमदनगरच्या मुलतानाने आपला मुलगा चांदबीबी हिचा विवाह विजापूरचा मुलतान आदिल-शहा याच्याशी करून दिले व हुंदा म्हणून मोलापूरनगरही देऊन शकले.

चांदबीबी

चांदबीबी ही अहमदनगरचा मुलतान हमरा निजाम शाह (१५५८-१५६५) याचा मुलगी ती अत्यंत रूपवती होती. तिचे सर्व बालपण अहमदनगरातच गेले असूनही तिची हुशारी, योग्य व खास त्या वीरचमाला शक्य दिवू लागले.

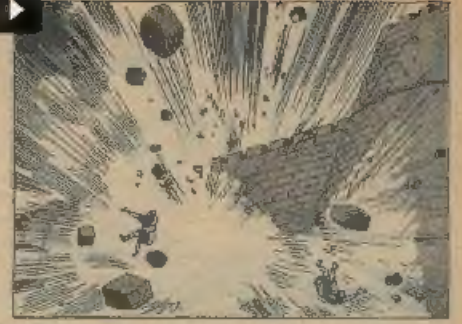

मुलतान आदिल शाह याचा १५६० मध्ये जुन शाळा त्याला मुलबाऊ नव्हते, म्हणून नऊ वर्षे वयाचा इब्राहिम याचा त्याचा मुलगा मुलतान झाला चांदबीबी त्या मुलाच्या कठीने त्याची संरक्षिका म्हणून राज्यकारभार पाहू लागली. तिचा कारभार पाहून सर्व तिच्या हुशारीची बाधागामी

परंतु लोकां सरदारानां चांदबीबीची कात्तरीद आघटणी नाही कारण प्रजेकडून पैसा उकळणे त्यांना मज्य होत नव्हते त्यांनी अहमदच्या धुकतजा-बरोबर चांदबीबीचा खून करण्यासाठी कारस्थान रचले. ते कळताच चांदबीबी तिच्या सरदारांस असलेल्या मुक्ततासह आपल्या माहेरी, अहमद-नगरला निघून गेली.

आणि पहिल्याने त्याचे वृद्ध पाडा-यला मुर्यात केले. बुद्धाचे रक्षण करण्यासाठी व मोंगलांचे सर्व बेल हाणून पाडण्यासाठी चांदबीबीने शिबलतीचे प्रयत्न केले तरी मोंग-लांचे सैन्य फार मोठे होते व एक वृद्ध फोडण्यास ते यशस्वी झाले परंतु सूर्यास्ताची वेळ सळ्याकळे ते किल्ल्यात प्रवेश करू शकले नाही.

त्या वेळी चांदबीबीचा भाऊ मूर्तेजा अहमदनगरचा मुजतान होता. तो अस्सी सगळे व पोळामाचडा होता. त्याच्या हुयेत ताबाच्या मुलाच्या हाती त्याचा खून झाला. हा हुयेत फार क्रूर होता. म्हणून सरदारांनी बंद केले व त्याचा खून करून त्याच्या धाकट्या भावाला मुजतान केले. ह्या सर्व बुद्धी धट्टांमुळे चांदबीबीला फार काळजी वाटू लागली.

चांदबीबीने प्रसंग पाळवला आणि किल्ल्यात स्त्रीपुरुष भिन्नते होते. त्यांची मदत घेऊन रात्रीच्या रात्री मोठेली वृद्ध पुन्हा बांधून काढला. आणि पुन्हा किल्ल्याच्या रक्षणार्थ सैन्य उभे केले.

अहमदनगर राज्यात धाणू असलेल्या या अराकलेच्या बातम्या दिल्लीला मोंगल बादशाह भकबर याच्या काना-गर्वात पोचल्या. अहमदनगर जिंकण्यास हीच उत्तम संधी आहे असा विचार करून अवघडाने मोंगलांचे एक मोठे सैन्य अहमदनगरावर स्वारी करण्या-साठी पाठविले. अहमदनगरच्या सैन्यात हुशार सेनापती नसल्याचे कळल्यावर

सकाळी मोंगल जाले आल्यावर पाह-तात तर वृद्ध पुन्हा पहिल्यासारखा प्रकट उभा होता. शिवाय चांद-बीबीने यांच्या जागी तोफा बांधून उभ्या केलेल्या त्यांना दिवल्या.

संज्ञा: संज्ञा महापद्म साधने म. पो. महापद्म वि. सन्धी